

РУСИН

www.rusynacademy.sk

RUSÍN r. XXXII, č. 1 / 2022

Гелена ГІЦОВА-МІЦОВЧИНОВА

ПОКЛАД РУСИНЬСКОЙ МАТЕРИ

КУЛТУРА • ЛІТЕРАТУРА • ЯЗЫК • ІСТОРІЯ

Мігр. Александр ЗОЗУЛЯК (зост.)

100 ВИЗНАМНИХ РУСИНІВ ОЧАМИ СУЧАСНИКІВ

IV. часть

Мігр. Александр ЗОЗУЛЯК (зост.) • 100 визначних Русинів очами сучасників • IV. часть

ISBN 978-80-89798-28-5

9 17 880891798285

Мгр. Михал ПАВЛІЧ, ПгД., Центр языків і культур народностных меншын – Інштiтут русиньского языка і культуры Пряшiвской унiверзiты в Пряшовi, Словакiя

Плодный літературный рік 2021

Академія русиньской культуры у Словацькій републіці в році 2021 выдала 7 публікацій у русиньскім літературнім языку на Словакiї, котры збогатили русиньску літературу і язык, а вірime, же і потішыли читателів. Тоты книжки вам представиме.

Александр Зозуляк (зоставитель): 100 вызнамных Русинів очами сучасників IV. часть

100 вызнамных Русинів очами сучасників – то є проект, котрый в році 2007 зачала ПгДр. Марія Мальцовска выданём першой части із планованых штирех. На першых двадцятьпять профілів вызнамных особностей едіторка надвязала о два roky выданём продовжiня (2009), але звышок уж не могла приправити і публіковати, бо в році 2010 по довгій і тяжкій хвороті одышла до вічності.

Їй амбіціозный проект так зістав на довшый період недоконченым, аж в році 2019 на єй роботу надвязав Мгр. Александр Зозуляк, русиньскый активiста, видаватель і шефредактор часопису Русин, в минулости тыж 25 років шефредактор Народных новинок, котрый выдал третю часть той публікації (2020). Она надвязала на попередні части і была zostавлена подля замiрiв Марії Мальцовской, то значіть представила далшых 25 вызначных русиньскых особностей, котры ся заслужыли о розвиток русиньской культуры, літературы, історіографії, языка ці уменя.

Теперь (2021) едітор Александр Зозуляк выдал четверту часть споминаной публікації (Позн. ред.: Ціла обалка є на 2. странці обалкы часопису), в котрій окремы тексты, як в третій части, обсягують главны біографічны інформації о далшых 25-ех вызнамных русиньскых особностях і їх діятельстві. Тексты суть доповнены фотографіями особностей, таксамо і іншым образowym матеріалом, звязаным з данов особностей. Тексты суть розлічного характеру, даколи іде о біографічний текст, але даколи жывот і работа даной особности суть спрацованы у формі розговору. Сучасный zostавитель, як і єго попередніця, уводить профілы вызнамных історічных, але і сучасных особностей і представляє їх заслужне діятельство в розлічных областях: літературознательство і языкознательство (Михаїл Алмашій, Валерій Падяк, Олена Дуць-Файфер, Михайло Фейса ітд.),

ОБСЯГ

Мгр. Михал ПАВЛІЧ, ПгД.: Плодный літературный рік 2021	1
М. П.: Нова книжка Мірослава Жолобаніча – Захранка	6
Доц. Валерій ПАДЯК, к. н.: Припоминаме собі 165 років од народжiня Іоанна Кiзака	7
Лiдія БУДАЄВА: Ганс Хрiстіан Андерсен: Приповідкы / Hans Christian Andersen: Prypovidky – найкрасша книжка в русиньскій літературі на Словакiї	12
Мгр. Михал ПАВЛІЧ, ПгД.: ПОЗДРАВЛІНЯ РУСИНІВ на рік 2022 ч. 1	13
Людміла ШАНДАЛОВА: Памяташ, уж ся літо поминуло, Ці памяташ, Любов, В осінній кошарі, За селом, Молитва за душы, Під білым чепцём	13
Владіслав СИВЫЙ: Місія	15
Елена ХОМОВА-ГРiНЄВА: Я жена, Не згорить ружа, Моє село, Як в клітці, Мати – дружка моя каждоденна, Покій, Жывот, Понад село	18
Мілан ГАЙ: <i>Правдива выповідь:</i> Соловей, Ріка Лаборець, Пензія, Так есь собі Ганько	19
Штефан СМОЛЕЙ: <i>І таке ся (не) ставать:</i> Приход нового року, Наш жывот	20
Мгр. Петро МЕДВІДЬ: Значiня і вклад Василя Сочкы-Боржавина до культуры Русинів (100 років од народжiня.)	23
ПгДр. Кветослава КОПОРОВА, ПгД.: К вопросу встановлiня роду назывників плуралія тантум в русиньскім языку	24
Проф. Др. Павел Роберт МАГОЧІЙ: Од народжiня науковця-лінгвісты Василя Латты прошло 100 років	28
Мгр. Михал ПАВЛІЧ, ПгД.: Духовна поезія Людмілы Шандаловой (1)	29
Ústav rusínskeho jazyka a kultúry Prešovskej univerzity v Prešove: Studium Carpatho-Ruthenorum 2022, 12. юна – 2. юла	32

вытварне і фільмове уменя (Юрій Якубіско, Іван Броді, Орест Дубай, Гелена Мандічова), едукація (Андрій Бачіньскый, Михаіл Балудяньскый, Іоан Кізак, Тібор Міклош Поповіч ітд.) і іншы сферы споены з жывотом Русинів.

Четверта часть серіі *100 вызнамных Русинів очами сучасників* представлять достойне закончїня ціклу Марії Мальцовской в дусі ей двох томів, як і тому третёго. Читатель має так вдяка

вшыткым штирём частям понукнутый енциклопедічний перегляд о найвызнамнішых русиньскых особностях і їх діятельстві.

Думам собі, же недавно выдана четверта часть, так як ай попередні три, заінтересуе нелем людей занимаючих ся русиністіков професіонално, але і обычайного читателя, котрый собі хоче розшырити свої знаня і общій розгляд о даній проблематіці.

Гелена Гіцова-Міцовчінова: Поклад русиньской матери

О сучасній русиньській літературі на Словакії по році 1989 бы ся дало написати і повісти много, но з істотов можеме выголосити, же єдно з ей найвыразнішых і найважнішых частей є література про діти і молодеж. Стачіть ся поперзати на творчость будькотрого автора і скоро з істотов там можеме найти мінімално єдну публікацію про діти, кедь не веце. Не є ся чому чудовати, кедьже будучность русиньской літературы не є лем у зборниках поезіі, прозаічных і драматічных творах, але єднако вызначны – кедь не важнішы – суть праві читателі, котры суть способны і заінтересованы читати літературу в русиньскім языку, в літературній нормі і в азбуці. Читателі, з котрых раз потенціално взыйде нова генерація русиньскых писателів.

Писателька Гелена Гіцова-Міцовчінова собі значїня літературы про діти і молодеж в повній мірі усвідомлює, практично ціла ей авторьска творчость є присвячена молодшым читателям. Спомеджі ей богатой творчости мож спомянути зборникы стишків *Фіалочка*, *Родне слово*, *З квіткы приповідкы* ітд.

У зборнику *Поклад русиньской матери* (Позн. ред.: Обалка книжки з вырїзом образу

Александра Зозуляка: Портрет матери є на 1. сторінці обалкы часопису.) ся находить поезія про дїтського читателя, найчастїшым мотивом, котрый мож найти у векшыні стишків, є родный русиньскый язык.

Родный язык є описаный у мравочных стишках з розлічных углів погляду. Молодый читатель ся так дізнає о вызнамности родного языка нелем прямым переданём авторков, але і непрямо на основі розлічных сітуацій, якыма суть одход до іншой країны ці комунікація із Словаком по русиньскы. Русиньскый язык є звязаный тыж з позітивныма образами (родного місця, домовины, природы, родины, сполочной ідентічности або просто з душевным благом) ці прирівнянями (язык як найціннішы поклад, язык як путь домів з чужіны).

Стихы у зборнику *Поклад русиньской матери* суть у подобі некоплькованых, вызнамово єднозначных віршів, де ся дотримує єднака кількость складів ці просты рімы. Вдяка акцентуваню на рїтміку, суть поетічны творы ідеалным матеріалом про школьску практику або декламаторьскы конкурзы, але главно прямо домів на вечерне читаня з родічами.

Штефан Смолей: І таке ся (не) ставать

Байкы і тексты із моралным понауцінем мають в сучасній русиньській літературі на Словакії певне місце. Спомеджі авторів, якы передають тот жанер, можеме в першім ряді спомянути Миколая Ксеняка. Шпеціфічным у тім жанрі є Осиф Кудзей, котрого велику часть творчости становлять праві байкы. Про Кудзея є характерне главні то, же важны думкы споює з жартовныма поінтами. Духовну поезію з цілём апелачіі на моралны годноты чоловіка пише новодобый русиньскый автор - Мілан Гай.

Штефан Смолей є представителём найстаршой генерації русиньскых писателів, котрый є знамый главно як прозаїк, што пише о тяжкых животных судьбах обычайных людей, з котрыма ся читатель може легко ідентіфіковати. Ку таким творах можеме заділити прозы як *Нагода або судьба* (2008), *Бурі над Бескидами* (2012) ці *Тяжкый живот* (2019). В послідніх роках суть частёв ёго розсяглої творчости тыж байка і тексты з морално-дідактічныма понауцінями. Выбером з той части творчости є зборник

з назвов *I take ся (не) ставать* (Позн. ред.: Обалка книжки з вирізом образу Александра Зозуляка: Чудесна пара є на 3. сторінці обалки часопису.).

Книга є розділена на дакілько частей, у *Пригодах зо жывота звірят* ся находять байкы, продовжуючі в традиціях езоповой байкы з понауцінем. Поставами Смолеєвых баєк суть звірі, котры в текстах служать як носителі негативных сторінок людської особности, як є зависть, пыха, лакомство ці порожні обіцянкы, котры суть обычайно покараныма і про читателя критично окоментованыма в понауціню на концу каждой байкы. В *Пригодах зо жывота людей і Хто є виноватый?* Смолей вказує на проблемы в сполчности, напр. біду, несправедливість і іншы кривды. Частов причінов є іраціоналне снажіння ся о богатство – мати все

веще і вещь без огляду на інших, і без огляду на то, ці то потребуєме, або ні. Як моралный приклад Смолей уводить природу і Бога, котрый є вартый наслідования.

Цілієм Смолеєвых текстів є проговорити до душы чоловіка, хопити го і обернути ку зеркалу, яке одгалує нешумну правду, на котру тяжко позерати. Є то але потребне зробити чім скорше, бо злы властности ся як кармічний бумеранг вернуть назад, ці то уж буде моралный розклад сполчности, наслідкы девастования природы або евентуалне вступлїня сі до сумлїня на смертелній постели.

Выбер з дідактичної творчости Штефана Смолея мож вдяка байкам рекомендовати нелем дїтським читателям або до школьської практики, книжка має шансу заінтересовати і примусити ку задуманю ся і дорослого чоловіка.

Юрко Харитун: Надгоріты мої дні

Творчость русиньского автора Юрка Харитуна є облюблена нелем меджі читателями, але і меджі літературныма критиками і членами порот, котры посуджують русиньску літературу. Харитун був в роках 2011 і 2014 оцінений Ці-

нов Александра Павловича за оригіналный твір в русиньскім языку (зборникы *Мої жалї і Мої незабудкы*), так істо Премієв Александра Павловича за стихы *Моя тринадцята* (2019). Харитун є тыж регулярным участником і едным із троїці оціненых у Літературнім конкурзі Марії Мальцовской, котрый організує Сполук русиньскых писателів Словакії. Поет є примарным автором рефлексівной і інтимной поезії, в єго творчости ся тыж находить зборник дїтського фоклору *Дякую, мамко!* (2016) ці анекдот (*Діагноза: Фіглї про діти*) (2018).

Надгоріты мої дні (Позн. ред.: Обалка є з вирізом образу Александра Зозуляка: Люде із смутного дому) суть емотівным визнанєм ся необычайно чутливого чоловіка, яким може быти поет. Лірічний субект представлять зрілого і скушеного чоловіка, про котрого є любов довірно знама, едновременно зась і зась необычайна і фасцінуюча. Любов представлять найвекшыї принцип, подля котрого бы мав чоловік жыти. В тых стихах Харитун презентує розлічны налады лірічного субекту, ці уж іде о вічного, но не наївного чоловіка, розчарованого або vyrівнаного чоловіка, позераючого до минулости із носталгієв і гармонієв. Зачарования мож найти ай у стихах із тематіков природы, в котрых Харитун высловлює своє одношіня к домовині, ку живій природі і ку чудесу, яке представлять жывот. Найдуть ся ту і поезії мотівованы выстігованєм ся з родного села про

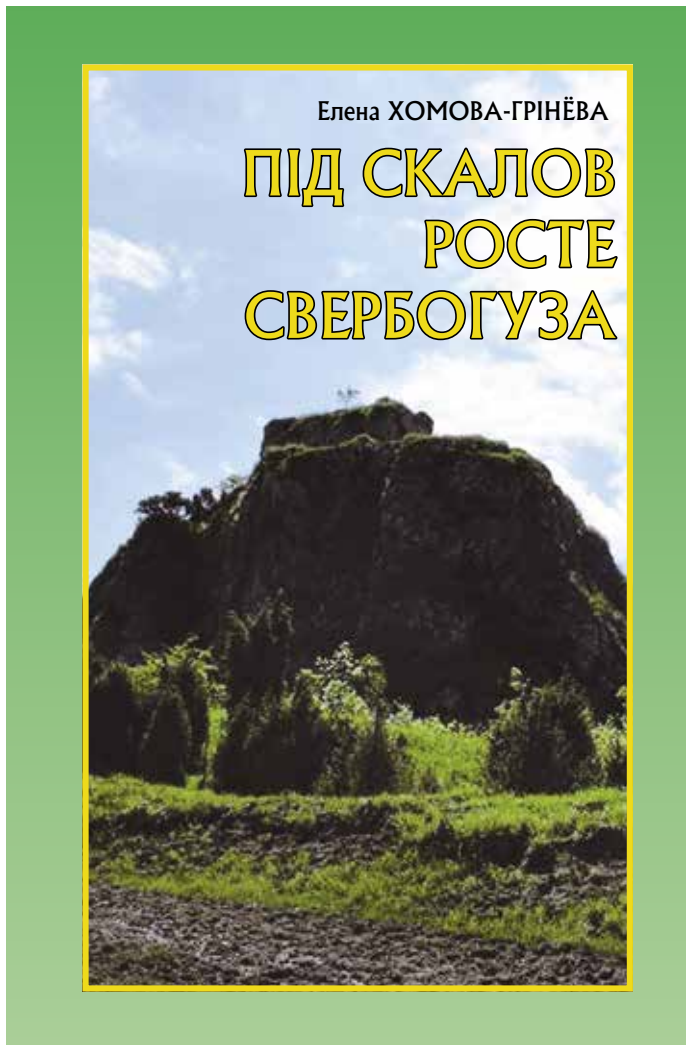

будованя водной гати Старина, подієв, котра представлять про поета трагічну і болестиву скушеность. Розбурены чутя але докаже упокоїти і утішити писанєм стихів, высловлюючіх невысловителне.

Книга *Надгоріты мої дні* продовжує в традиції попередніх зборників стихів автора. Харитун є вірний „вічним темам“ поетів – любви, при-

роді і неперестанній творчости. Має талант позерати на тоты самы мотивы все з іншого боку, з поужытєм новых метафор, орігінальных прирівнань ці интересных аналогій, охабляючі читателя в задумованю ся над значінєм ёго слов. Каждый новый поетічний зборник є зато витаным приносом до розвиваючої ся сучасной русиньской літературы на Словакїї.

Елена Хомова-Грінёва: Під скалов росте свербогуза

Про каждую літературу, а тоту мінорітну окреме є причінов на малу ославу выдання першой публікації нового автора. А причінов на велику ославу є факт, кедь літературна творчость надійного автора не скончіть лем при першій публікації. Такый є і приклад Елены Хомовой-Грінёвой. І кедь в році 2020 був выданий ей першый зборник поезії в русиньскім языку (*Уяцькыма дражками*), не іде о нового автора. Авторка в минулости брала участь у Літера-

турнім конкурзі Марії Мальцовской, котрый оцінює орігінальны і дотеперь непублікованы прозаічны, поетічны і драматічны тексты в русиньскім літературнім языку.

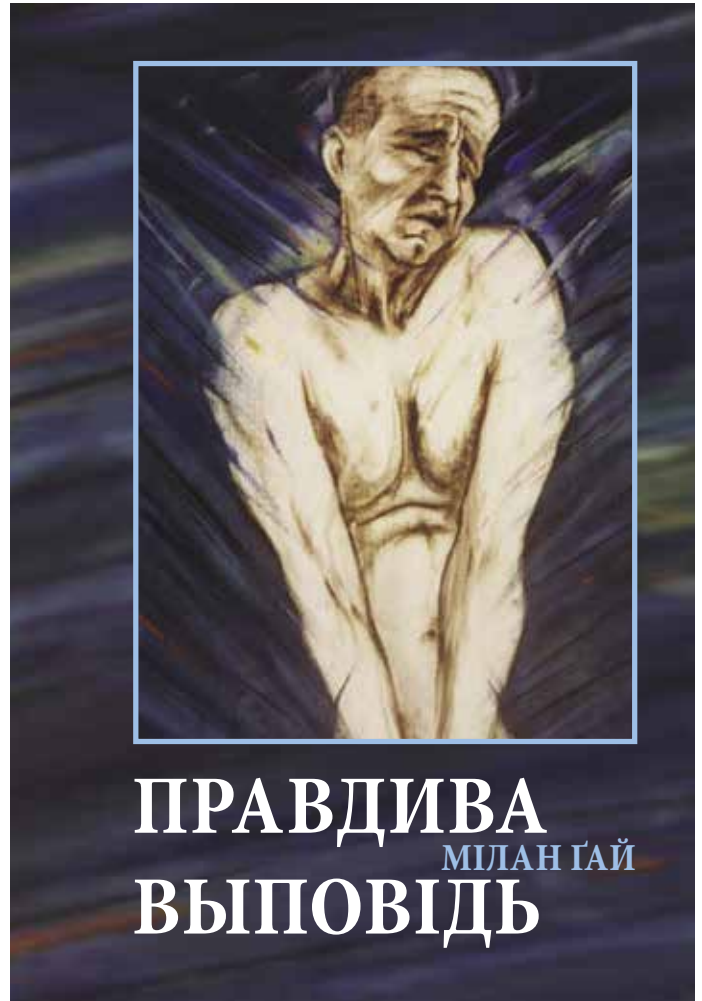
В сучасности предкладать новый зборник поезії *Під скалов росте свербогуза*. Поетічний зборник є компонованный подобно як попередня публікація, котру сьме означили як розлічнофарєбный калейдоскоп ці мозаїка русиньского бытя. І кедь в новім зборнику ся находять стихи з русиньсков тематіков у змыслі переживаня русиньской ідентічности, апелация на незабываня родного языка, але і шпеціфічна тема охабленой домовины і емоцій, переживаных по навернутю ся на родны місця, Елена Хомова-Грінёва прімарно ся зосереджує на переживаня лірічного субекту, котрый представлять старшого, скушенішого чоловіка і ёго погляд на живот. Лірічний субект є характерістичный покоров і змірливый приступом ку світу, толеранцієв і порозумлінєм, на другім боці ся ту находить мотив бігу часу і наслідной старобы. Ці уж у визнамі прожытой мудрости і снажіня передати свої скушености далшій генерації, навертанєм до минулости і ей ідеалізованого переживаня, котре є зафарблене носталгієв, або і у визнамі швыдкости і неминулости, з яков прибывають „літокругы“ живота. Авторка у своїх стихах ся не занимать лем минулостєв і пережытым, але повторяючім ся мотивом є і сучасна пандемічна сітуація, неїста будучность і емоції з нєв споєны. Лірічний субект але на поміч проти страху і безнадії находить силу у Бога, в молитвах, операть ся тыж о єдность русиньского народа, або істоту находить у знамій природі своего родного краю.

Мілан Гай: Правда выповідь

Із літературно-творчостев Мілана Гаю русиньскы читателі ся могли стрітати главні на сторінках русиньскых періодік, літературной прилогы Русина – Поздравліня Русинів, а тыж і в культурно-христіаньскых часописах, котрыма суть Артос, Благовістник ці раз до рока в Грекокатолицькім русиньскім календарю. Мілана Гаю мож характеризувати прімарно як автора духовной поезії (*Молитва Русина* в р. 2012, *З нами Бог* в р. 2019), як і рефлексивной і патріотичной поезії (*Моїм родакам* в р. 2016). Гай є тыж автором публікацій научного характеру – *Krasnobrid'skŷj monastŷr'* (2019) і *Bukivskŷj monastŷr'* (2019), як і книги з характером кронікы: *Sukov – moje rodne selo* (2020).

Теперішній зборник **Правда выповідь** (Позн. ред.: На обалці є виріз із образу Александра Зозуляка: Мученик) є меланхолічно ладжений, обсягує нелем духовну і рефлексивну поезію, але главні короткы віршованы тексты з епічно-пригодов, розділены до штирех частей. Найобсяжлиша часть *З нашого жывога* описує животны пригоды обычайных людей, їх животны скушености, радости і старости, потішнія і розчарованя. Гай ся зосереджує на меджілюдьскы конфлікты, людьскы слабости і недостаткы (алкоголізм, жарливість), соціалный статус (поблагословліня од матери перед свадьбов; одношіня будучой невісты і барз старостливой матери жениха; поставліня слободной матери; бездомівство) ці проблемы, котры люде переживають в істім віці (самотность слободного чоловіка у середнім віку, староба і прибуваючі здравотны проблемы). Описаны сітуації автор даколи оцінює, даколи своїм поставам і читателім радить.

Далшы дві части суть подобно меланхолічны аж смутны, *Родне село і Моя родина* суть емоціналным виражінём чутя осамочености в одношіню ку родині і ей страті, ці к одлучіню од родного місця. *Фраїрочки мої* описують любов-

ны періпетії і розчарованя, *Набоженьскы віршы* на концу зборника ся обертають о поміч і внутрішню силу на Бога.

Зборник є присвячений дорослому читателю, вдяка множеству тем ту мож найти паралелы з властныма животныма скушеностями. Автор припоминає, же хоць каждого трапліня є про него тото найвекше, на другім боці можеме найти одповідь як жыти дале і вдяка указанню на то, же не сьме самы.

Подобны сітуації суть вселюдьскы і універзалны, зато вшыткы осамочены і розчарованы і так не суть самы. Мають родину, котров є людство.

Меланія Германова: Жылот – то театр

Як є звыком у многих русиньскых писателів (спомяньме напр. Миколая Ксеняка ці Людмілу Шандалову), і творчость Меланії Германовой не зістає огранічена єдиним жанром ці поступом. Германова в році 2016 ся представила

читателям русиньской літературы зборником короткой прозы про діти і молодеж *Дітём про радость і поучіня*, о штири рокы пізніше зашла до лірично-епічных вод балад і баек в зборнику *Смутне і веселе*.

Нова книжка авторки *Жывот – то театр* (Позн. ред.: Обалка книжки з вирізом образу Александра Зозуляка: *Жывот – то є бой є на 4. сторінці обалки часопису.*) ся складать з девятёх драматичных текстів, котры суть написаны будь вольным прозаїчним штїлом або простыма віршами. І кедь ся тексти тематічно одлишуюють, їх сполочным мотивом є виховна функція. Авторка моралізує і намагать ся читателя/позерателя поучіти. В полемічнім діалозу дієвых особ ся презентує їх простый „сільскый” розум або поставліня (в *Чабайковій ставці* змірливый, неконфліктный Михал выграть ставку, котру зробив з конфліктным, противным Василём; подобно як в текстї *Дві сусіды* одходить як вітязь шпоровлива, робітна Маря, котра про читателя представлять моралный приклад).

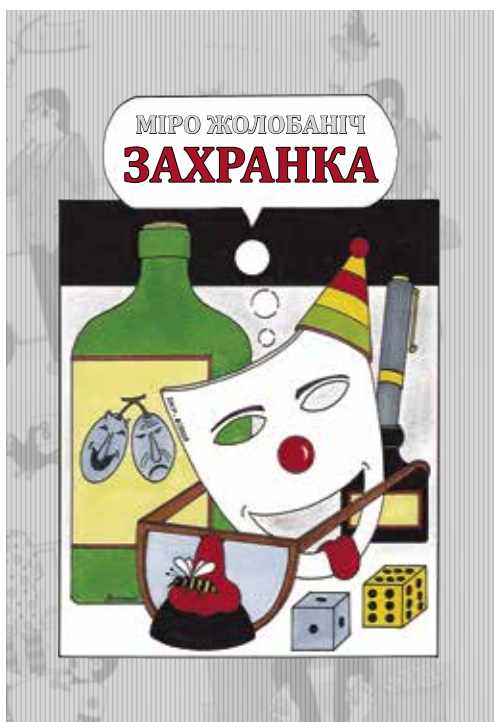
Далшы знакы, котрыма ся авторка голосить к сучасній русиньскій літературі, є напр. на-вертаня ся до минулости (ці уж к властній, або народній, русиньскій) або поужытя фоклору в текстї з цілём понаучіти (молодшого, дїтсько-го) читателя, приближыти му минулость і єдно-часно ю так утримати в русиньскій свідомости.

Найзнамішым прикладом про такой поступ є творчость Миколая Ксеняка (зборник *Біда Русинів з дому выганяла* або коротка проза з темов дротарів *Жмені родной землі*) ці *Дякую, мамко!* Юрка Харитуна (зборник дїтського фолклору з области, де ся автор народив). Можеме спомянути Германовой текст *Габурьскы прядкы*, дія котрого ся одограє почас вечерніх прядок, коли ся селяне стрічали в єднім домі і при сполочній роботї співали народны пісні і говорили сі меджі собов (нераз і страшны) пригоды. Авторка в *Габурьскых прядках* презентує артефакты русиньской културы, уведженыма співанками, пригодами, як і шпеціфічнов термінологієв, словами, котры ся подля ей слов в сучасности вытрачують, а на їх значіня ся забывать.

Книжка Меланії Германовой *Жывот – то театр* є зборником драматичных текстів, котры мають потенціал быти приносом главно в школьскій практиці на годинах русиньского языка і літературы, дїтскы читателі так можуть посередництвом них розвивати свої речовы і аматерьскы герецькы способности.

***

Дякуєме Фонду на підпору културы народностных меншын і ёго одборній радї про русиньску народностну меншыну, же на 6 книжок, сьме дістали цілу суму жаданых пінязей, окрем єдной (Елена Хомова-Грінєва: *Під скалов росте свербогуза*), яку сьме выдали, хоць і за низшу підпору, але і за помочі Carpatho-Rusyn Society в америцькім Піттсбургу. Вдяка ним сьме могли выдати вшыткы публікації з якостным дизайном, а з їх обсягом, вірїме, збогатили сьме ведно з авторами русиньску літературу на Словакії.

Нова книжка Мірослава Жолобаніча – *Захранка*

(Выдаватель: Сполук русиньскых писателїв Словеньска, 2021, выдрукованя: GRAFOTLAČ PREŠOV, s. g. o., выданя: перше, тіраж: 300 фалатків, чїсло сторінок: 88, ISBN: 978-80-89746-07-1).

Позітївным фактом жывота сучасной русиньской літературы на Словеньску є нелем то, же Русины мають групу стабільных і скушених писателїв, котры творять і надале, але і то, же з часу на час ся стрітїме з творчостєв нового автора, котра не є лем єдным выразным выстрїлом до тмы. За послїдні рокы бы-м меновав Людмілу Шандалову, котра ся выпрофіловала як писателька літературы про діти і молодых, а єдночасно і Мірослава Жолобаніча, автора ёго найновшой выданой книжки – *Захранка*.

Зоставителька ПгДр. К. Копорова, ПгД.: о книжці пише:

„В русиньскім контексті ся Міро Жолобаніч попри уж знамім карікатуристови Федорови Віцови стає далшым автором-гуморістом. По выданю семох книжок кресленого гумору (*Bavte sa hokejom*, 2013; *Basketbal nás baví*, 2014; *IT vtíru a iné*, 2015; *Smiech náš každodenný/Сміх наш каждоденный*, 2017; *Хто ся сміє, є одважний*, 2017; *Хто ся сміє, є мудрый*, 2018; *Хто ся сміє, є здоровый*, 2019) ся так обявлює „нова тварь“ кресленого гумору на русиньскій умелецькій сцені. Ай выданём своєї найновшой публікації – *Захранка Міро* зістає в темі гумору і сатіры, але мінить жанер і представляє ся читателёви куртыма гуморесками, котры, як інакше, допов-

нює властныма карікатурами. *Захранка* – санитка захранной службы приходить ід хворому ай до тых найоддаленішых куртів републікы, жебы захранити тото найцінніше – жывот чоловіка. Вірме, же *Захранка Міра Жолобаніча* в подобі девятнадцятёх куртых гуморесок стане ся сімболічно першов помочов в тых неблагых часах пандемії і приведе честованого читателя к благородным і оптимістичным думкам, к ліпшому, надійнішому погляду на світ і жывот навколо нас.“

Новій книжці жычіме штонайвеце читателів і позітивных рецензій!

М. П.

Мгр. Валерій ПАДЯК, к. н., Інштiтут русиньского языка і културы Центра языків і култур народностных меншын Пряшівской універзiты у Пряшові, Словакія

Припоминаме собі 165 років од народжіння Іоанна Кізака

(Иоаннъ Кизакъ, Іван Кизак, Іоанн Кізака) нар. ся 14. 12. 1856 у Пакостові в тогдышнім Угорьскім кралёвстві, тепер на теріторії Словкії, умер. 9. 10. 1929 у Пряшові на тогышній теріторії Чехословакії, тепер на теріторії Словакії. Быв священником, педагогом і культурным діятелём русиньской народной орьентації на выходній Словакії.

Кедь хочеме спомянути найважнішы творы Іоанна Кізака, то не можеме обыйти *«Читанку для народныхъ школъ»* (1920) і *«Букварь для народныхъ школъ епархіи Пряшевской»* (1919 – 1921, три выданя), молитвенники, популярны біблії, але найважнішы – то суть ёго віршы і короткы прозовы творы, якы автор публікував на сторінках журналів *«Наше Отечество»* (1916 – 1918) і *«Церковъ и школа»* (1919 – 1923), часописі про молодеж *«Русская молодежь»* (1920 – 1921) і в двадцятёх календарях, котры сам редаговав і видавав. Ту варто бы было назвати віршы *«Піснь о отечестві»*, *«Тоска плінника»*, *«Русин в роскошу»*, *«Волча правда»*, сатірічны повідання *«Щасливое поросья»*, *«Свідок»*, *«Хитрый староста»*, *«Злодійський жарт»*, *«Давній протокол селян Коцурковських»* і іншы.

Дость часто літературознателі, класіфікуючі творы І. Кізака, акцентують на тім, же він писав повчалны ці «патріотічны віршы». То значить, же літературознателі делікатно обходять вопрос естетічної цінности творів карпаторусиньского писателя. Інакше повіджено: дідактичны (моралізаторьскы) аспекти знижують

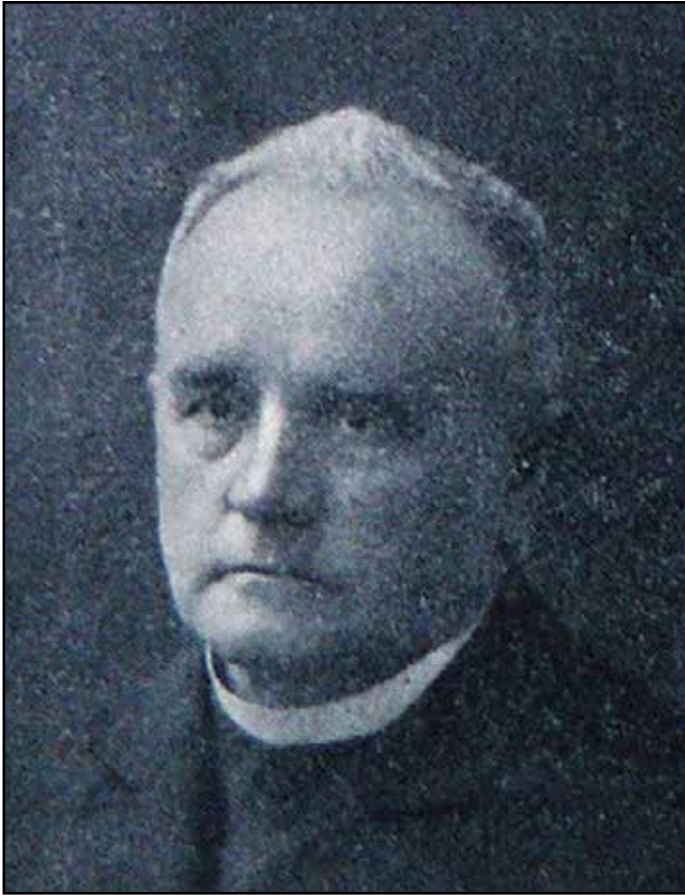
естетічну уровень вірша, зато (у розуміню літературознателів) то ся компензує «патріотічным» намірінём творів поета, як то мож відіти з каждого вірша І. Кізака. Наприклад:

*„Люб, дитино, свою родну країну!
Люби так, як отца, матер, родину.
Будь вірна ей аж до темного гробу,
Так в радостну, як і во смутну добу.“*

(«Піснь о отечестві»).

Політічне (інакше: дідактичне, поучалне) наповніня текстів – то характерістичный знак карпаторусиньской будительской (а нелем нашой будительской!) літературы. Інакшов будительська література і не могла быти – зато є будительська. То значить: література, актуалізована у своїм часі, актуална лем про свою епоху, а про будучі покоління інтересна лем як факт історічно-літературного процесу, а не як актуална тема або естетічна категорія.

Также вивстає вопрос: як тоту слабу в естетічнім плані будительську літературу оцінёвати тепер? Ці ся треба дотримовати тверджіня, же творы А. Духновіча, А. Павловіча, І. Сілвая,

Є. Фенцика, Ю. Попрадова, Ф. Злоцького, П. Кузьмяка, а ку тому ай І. Кізака і інших літераторів, уж не так цінны про карпатыскых Русинів і не треба знати тоту літературу, учіти ся творы писателів? Значіть не треба знати літераторів, якы близко стояли при свому народі, знали ёго проблемы і біды, намагали ся быти хосенныма карпаторусиньскому народу і несли ідеї просвітительства, кликали до противлїня ся асіміляції і будили в нїм патріотічны чутя і народностну свідомость – быти Русином!?

Вырїшіню той ділемы є напамічний розвой у рамках так названой «постколониальной» теорії. Тота теорія розоберать културну діскусію маргінальных груп як пробу вывжыти і створити позітивну ідентічность. Як пише америцькый історік карпаторусиньской літературы Елейн Русинко («Straddling Borders: Literature and Identity in Subcarpathian Rus'», Toronto – Buffalo – London, 2003, p. 15), «постколониальная» теорія розоберать проблем протиставлїня естетікы і політічного наповнїня літературного тексту, даючі можность розвинути алтернативны способы прочітання і порозумїня аналітічных стратегій. То значіть, же одхылїня од канонічных форм трактує ся не як недостаток, але скорше як элемент, што дає можность порозуміти процеси протиставлїня ся ку домінуючим силам ці

їх зошмарїня».

Істо, великов хыбов бы было оцінёвати літературный процес лем через призму естетічности творів того ці іншого автора. Зато, же і сам літературный процес є продуктом творчости вшыткых, без вылучїня субектів літературного процесу – як достойных в естетічнім плані, але не у вшыткім прикладным.

Івана Кізака треба оцінёвати як посліднёго з группы будителів, што своєв творчостєв завершує зачате А. Духновічом так зване Перше културно-народностне возроджїня. Єдночасно він є яснов особностєв народовецького руху на історічній Підкарпатыській Руси – того руху, якый, зачавшы у 1870-ты рр. одшмарїнем москвофілства, выпестовав ідею угроруськосты ці ай карпаторусинства.

Свого часу особность І. Кізака была в догляді літературной критікы 30-40-ых років ХХ. стороча. О нїм писали Антонін Гартл, Євгеній Недзельскый, Йосиф Гануля і іншы. В условіях советьской російско-україньской тоталіты Іван Кізак довгы рокы зіставав забытым. Притім, ці не єдиным доступным жрїдлом інформацій о І. Кізакови почас «советьских» десятироч зістала антологія *«Поети Закарпаття»*, зоставлена у 1965 р. В. Микитасєм і О. Рудловчак, де творчости Кізака приділеных холем пару сторінок.

Од 1990-ых рр. особность грекокатолицького священника, писателя І. Кізака зачінають обертати на себе веце позорность науковців. Але то все іщі лем окремы короткы баданя – на уровни юбілейной статі, біографічного нарису ці гесла в енциклопедічнім выданю. Іде о короткы баданя О. Рудловчак, М. Ричалкы, В. Хомы, Г. Бескида, А. Плїшковой, В. Падыка, енциклопедічны гесла П. Р. Магочія.

Самобытным імпулзом мав бы ся стати міджнародный научный семінар *«Teoreticko-praktický význam Ivana Kizáka a Štefana Gojdiča v osvetovo-kultúrnom živote Rusínov na Slovensku»*, якый ся одбыв 24. новембра 2012 р. у Пряшові (Словакія), але рефераты ёго участників, нажаль, дотеперь не опублікованы.

Цінным жрїдлом штудія жывота і творчости І. Кізака все іщі зістає **робота ёго першого біографа – вызначного културного і сполоченьского діятеля доктора Штефана Гойдіча** – брата пряшівского єпіскопа Павла Гойдіча. (Тота робота веце знама науковцям у ей вольнім перекладі Гавріілом Бескидом, попозерай ёго статю *«Першыи председа Руського клубу*

– 1923 і Общества Александра Духновіча при Руськім домі»).

Скоро цілий живот Ш. Гойдіча був звязаний із Пряшовом, зато він добрі знамый з єднако мыслячим І. Кізаком – і в часі, коли обидвома учили в Пряшівській грекокатолицькій учительській семінарії, і коли І. Кізак був єдним із найвыразніших сполупрацowników пряшівських новинок «Русское слово», заложених і редактованих у 1924 – 1928 рр. Ш. Гойдічом. (Спомянуты Ш. Гойдічом факты з біографії І. Кізака не у вшыткім тотожны з аналогічныма фактами з «Енциклопедії історії та культури карпатських русинів» у редакції. П. Р. Магочія).

Свою статью Ш. Гойдіч приправив і опубліковав уж по смерти І. Кізака, «*когда уже нїт єго, когда уже перестало писати єго золотое перо*». Автор підкреслює, же живот і літературне діятельство І. Кізака заслужать сі шырокий обсяг научного баданя і натякує, же по часі ся іщі верне («*то сдїлається позднїє*») до вєце деталной аналізы творчости свого споєнця, а теперь дає лем коротку статью.

Самособов, тот текст автор опубліковав у дакількох виданях, у першім рядї в пряшівскім «Русском слове», але мы ся операме лем на єдну таку публікацію, што (написана латиніков) была умістнена у североамерицькім виданню сполоченьской організації тамтешніх карпатських Русинів «Соєдиненіє греко-католическихъ русскихъ братствъ» – у каждорочнику «Американскій русскій мѣсяцослов Sojedenenija. Kalendar Sojedenenija... na rok 1933». (Тоту публікацію сьме нашли у Фонді карпаторусиністики П. Р. Магочія Бібліотеці Торонтської універзиты). Назва статі «*Literaturnoje d'ijstvovanije o. Joanna Kizaka*». Хоць автор не підписав статью повным меном, подля скорочіня «Dr. St. G.» легко мож здогадати, же автором є Ш. Гойдіч. Наслідно по публікації місяцєслов выдав (тыж латиніков) колекцію віршів І. Кізака: «*Pisň o otečestvi*», «*Toska plinnika*», «*Rusin v roskošu*», «*Blahoslovenije*».

Іван Кізак ся народив 14. децембра 1856 р. в селі Пакостов (теперь выходна Словакія). Середню школу скончив у Пряшові. Богословскы штудії абсолвовав в Ужгороді і Пряшові. По закончіню богословской академії ся оженив. Ведно зо женов Іринов Ханатовов виховали штири діти. Священиком став 15. фебруара 1885 р., а вже 17. апріля 1886 р. був назначений за отця духовного до села Буковець, де почас шестєх

років був сільській громаді вірным пастырєм, а про молодеж іщі і дірігентом доброго сільского хору. То было важнов причінов того, же уж у 1892 р. єпіскоп Валій установив І. Кізака на функцію пребендата, хордірігента і кантора пряшівского катедрального храму, а тот хор ся по часі став єдним із найліпших хоралных колективів краю.

У 1895 р. І. Кізак наступив тыж на функцію професора новоствореной учительской семінарії. Як ся споминать у монографії «*Українська школа на Закарпатті та Східній Словаччині*» А. Чумы і А. Бондара, у семінарії І. Кізак учів природознательскы предметы, церьковный спів і церьковный обряд. Як професор учительской семінарії і хордірігент катедрального хору робив до посліднєго дня свого живота. Єдночасно з професорьсков функцієв став ся таксамо куратором інтернату про хлопців-семінарїстів, аж у 1921 р. єпархіална влада схвалила го за пароха пряшівской парафії і тоту функцію він повнив до 1928-го року.

О немалых залугах І. Кізака у церьковнім діятельстві свідчїть єго карьерный поступ: у 1895 р. був схвалений радцєм єпіскопской консісторії, у 1917 р. – каноніком, а у 1926 р. – рядным „крилошанином“ Пряшівской капітулы.

Він тж приправив молитвенник про віруючих виходного обряду, котрый був не менше якостным од молитвенника А. Духновича «Хліб души» і якый віруючі называли не інакше як «молитвенник Кизака». Молитвенник ся розышов у дакількох виданях, у тім числі і в скороченій верзії.

Выдав І. Кізак і практичний зборник («*Szbornik cerkvnöch piszporinij vo cerkvach parochia Inöch*» (Eperjes, 1916), з якого ся вірники учили богослужебный обряд.

У часі Першой світової войны, як твердить Ш. Гойдич, І. Кізак був одповідным редактором новинок «*Nase otecseszto*». По войні став на чело молодежного журналу «*Русская молодежь*» (1920 – 1921). Радость з обявління ся виданя про молодеж І. Кізак высловив словами свого вірша «*Благословеніє*», в якім указує образ сімболічної стрічі юнака з будителём А. Духновичом (потім тот образ самобытно выужывать карпаторусиньска скульпторка Олена Мандич про свій пряшівський памятник А. Духновичови). У руці юнак тримле журнал «*Русская молодежь*».

Стріча, яка ся одбывать у кріпті пряшівського катедрального храму, де є похований Духнович, закончує ся благословлінём:

*„Идет сміло, уважая
Посмотріт на могилу
И с глубокім почтенієм
Скажет он: «Здравствуй, Батьку!*

.....

.....

*Поможи нам, внучкам твоім
Дай сердцам нашім силу.*

*Укріпи ты, Батьку сильный,
Літати Карпат через
Молодыя крыла мої
Я «Русская молодежь».*

.....

.....

*«Соколе, ты молоденькій
Мой любезный правнучку,
Лети-лети над Карпаты,
Я с тобой тоже пойду».*

Др. Штефан Гойдич був еден із першых, котрый високо оцінив літературну творчость І. Кизака. Він підкреслив, же як у прозі, так і у поезії літератор проявив ся як народный пи-

сатель, «як достойный наслідник Павловича і Духновича». Автор нарису іщі додав, же проза Кизака виходить наісто з «*руськой добросердечности і гумору*», же він нам дав вшиткым приклад «*як мож писати по народному, народу зрозуміло, без того, жебы став ся грубым...*».

Оцінюючі поезію Кизака, Штефан Гойдич указав на три ей тематічны сферы: творы з релігійнов тематіков, творы про розлічны події, юбілеї і повчалны віршы і байкы.

Штефан Гойдич главно указав на літературный язык творів І. Кизака, якый був наближений до народного розговорного языка свого регіону. Він писав: «*...когда сіл он к письменному столу, тогда он віділ пред своїмі душевными очами того крестьяніна, про котрого он писал і реч, оборот слов которого лучше из нас нікто не познал, і писал так, что человек, читая его повісті, думал, что розговорівает с крестьяніном із Земпліна. Из его рассказов можем убідітися, что якый богат наш язык, як способен на выраженьє і найабстрактнійших понятій. В том віжю я найбільшу літературную заслугу Йоанна Кизака і с тім приобріл себї достойное місто в нашей літературі.*»

Много енергії дав І. Кізак тж, закладаючі в

Пряшові „Руський клуб“ (1923), а далі і купуючі (ведно з парохом Теодором Ройковичом) на централній улиці в Пряшові (Главна, 62) будову, яка стане (іщі і тепер є) так званым Руськым домом. Кизак став першым председом Руського клубу і Общества А. Духновіча в Пряшові (1924). Также вообщє, як підкреслює у своїй монографії «*Очеркъ карпаторусской литературы*» (1932) Євгеній Недзельський, «**Кизак був центром народностного руху на Пряшевиціні**».

Необычайна робітність і роботоздатність, як некончаюче школьске і творче діятельство, неперерывна сполоченьска робота по часі мали вплив на здоровя І. Кизака. Хворота сердца приспіла ку єго передчасній смерти, яка на-стала **19. октобра 1929 року**.

Література:

1. [о. Kizak, J.]. Iz poezii Joana Kizaka : «Pisň o otečestvi» ; «Toska plinnika» ; «Rusin v roskošu» ; «Blahoslovenije» : [вірші] / о. J. Kizak // Американській русській мѣсяцослов. Kalendar Sojedenenija : Kalendar Sojedenenija na rok 1933». – Homestead, PA. – S. 119-121.

2. Кизак, Иван. «Песнь о отечестве» ; «Тоска плінника» ; «Русин в розкошу» ; «Волча правда» : [вірші] / І. Кизак // Поети Закарпаття : антол. закарпатоукраїн. поезії (XVI ст. – 1945 р.) /упорядники : В. Микитась, О. Рудловчак. – Братіслава ; Пряшів : Словац. пед. вид-во в Братіславі ; Від. укр. л-ри в Пряшеві 1965. – С. 335-338.

3. Магочій, Павло Роберт. Кизак Иван / П. Р. Магочій // Енциклопедія історії та культури карпатських русинів / уклад. : П. Роберт Магочій, І. Поп ; заг. ред. П. Р. Магочія ; пер. з англ. мови Н. Кушко ; ред. укр. видання В. Падяк ; вип. ред. Л. Ільченко. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2010. – С. 332.

4. [Ковач, Федір]. Кизак Иван / Ф. Ковач // Краєзнавчий словник українців : Пряшівщина. – Пряшів : Союз русинів-українців Словац. респ., 1999. – С. 168.

5. Magocsi, Paul Robert. Kyzak, Ioann, Ivan / P. R. Magocsi // Encyclopedia of Rusyn History and Culture / editors : P. R. Magocsi and I. Pop. – Toronto ; Buffalo ; London : University of Toronto Press, 2005. – P. 263-264. – Текст англ. мовою.

6. Бєскид, Г. Першый председа Руського клубу – 1923 і Общества Александра Духновіча при Руськім домі (Иван Кизак, 14. 8. 1856 – 19. 10. 1929) / Г. Бєскид // Вызнамны про Русинів : (зборник рефератів із міджінародного научного

семінара к 110 рокам од зачатя навчання в Грекокатолицькій руській учительській семінарії і 80 років од купліня Руського дому в Пряшові) / зоставителі : Г. Бєскид, А. Зозуляк. – Пряшів, 2005. – С. 65-67. – Текст у русиньскім языку.

7. Падяк, Валерій. Нарис історії карпаторусиньської літератури XVI–XXI століть / В. Падяк. – Ужгород, 2010. – 204 с.

8. Падяк, Валерій. Нарис історії карпаторусиньської літератури XVI. – XXI. стороча / В. Падяк ; пер. з укр. К. Копорова. – Пряшів : Сполук русиньських писателів Словеньска, 2012. – 140 с. – Текст у русиньскім языку.

9. Рудловчак, Олена. Біля джерел сучасності : розвідки, ст. нариси / О. Рудловчак. – Братіслава ; Пряшів : Словац. пед. вид-во в Братіславі ; Від. укр. л-ри в Пряшеві 1981. – Зі змісту: [про І. Кизака]. – див. іменний покажч.

10. Хома, Василь. Завзятый Русин, культурный діятель і літератор (Иван Кизак, 14. 12. 1856 – 19. 10. 1929) / В. Хома // Русиньскій народный календарь на 2004 рік / зоставитель А. Зозуляк. – Пряшів, 2003. – С. 118 -121. – Текст у русиньскім языку.

11. Бєскид, Г. Иван Кизак і Штефан Гойдіч: аналіза жывота і історічно-практичний вызнам їх творчости в сучаснім возроднім культурно-освітнім жывоті Русинів на Словакії / Г. Бєскид // Русин. – Пряшів. – 2013. – чіс. 4.– С. 9-12. – Текст русиньскім языку.

12. Кизак Иван (Іоан) – літератор, педагог, автор шкільних підручників, диригент, композитор. Ініціали: І. Ф. К.; К-к. : матеріали до «Словника культури українців ЧССР» // Дукля. – Пряшів. – 1988. – № 5. – С. 77-78.

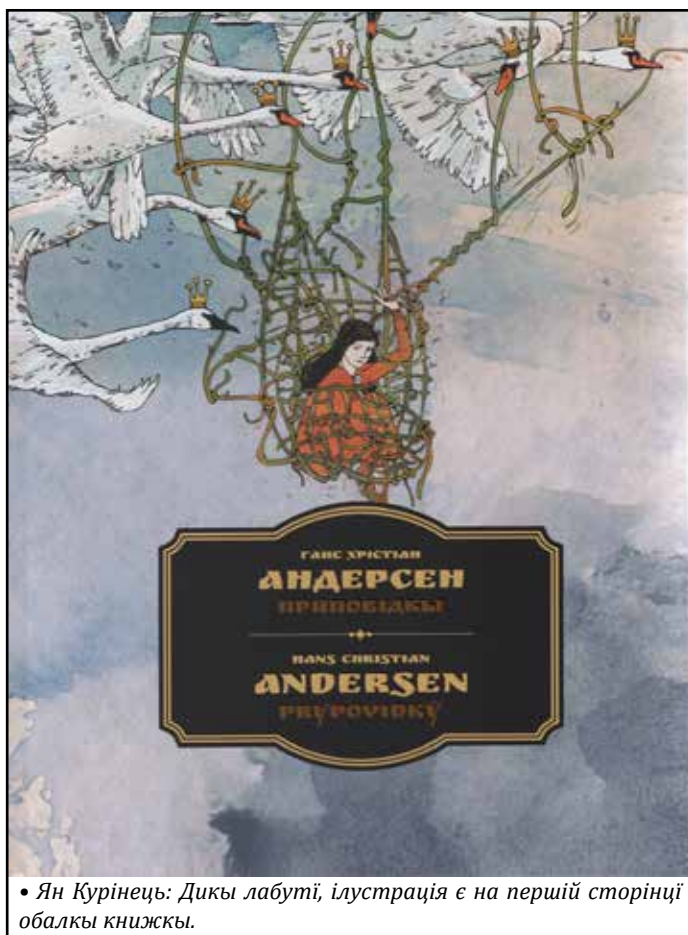
13. Падяк, Валерій. Иван Кизак и проблема оцінення еволюції карпаторусиньської літературы другой половины XIX – зачатку XX столітія: упадок русофілства, стагнація «мадяронства» ци кристалізація русинства? / В. Падяк // Studium Carpatho-Ruthenogum 2013 : Штудії з карпаторусиністики 5. / ред. К. Копорова. – Пряшів, 2013. – с. 138-151. ; То істе // Русин. – Пряшів. – 2014. – Чіс. 1. – С. 8-13. – Текст у русиньскім языку.

14. Плїшкова, А. Іоанн Кизак – автор учебників про народны школы / А. Плїшкова // Русин. – Пряшів. – 2013. – Чіс. 2. – С. 5-10. – Текст у русиньскім языку.

15. Ричалка, М. Иван Кизак – педагог і борець за розвиток культури свого населення / М. Ричалка // Голос Карпат. – Пряшів. – 1999. – № 9-11. – С. 1-4.

Ганс Хрістіан Андерсен: Приповідкы / Hans Christian Andersen: Prypovidkû – найкрасша книжка в русиньській літературі на Словакії

(Выдаватель: молоды.Русины, контакт: molody@rusyny.org, выдрукованя: Tlačiareň svidnícka, s. r. o., выданя: перше, тіраж: 300 фалатків, цісло сторінок: 240, ISBN: 978-80-974071-0-0.)

Мушу повісти на зачаток, же нова книжка приповідок Андерсена ня барз міло несподівала. Можу тыж повісти, же тота книжка є найкрасшов (з фаребныма і чоро-білыма ілюстраціями **Яна Курінця**), яка вышла в русиньскім языку на Словакії. Треба похвалити выдавателя і главну перекладательку приповідок із словацького языка до русиньского, як і языкову редакторку – **Мгр. Анну Кузмякову**, же припомогли выдати книжку нелем „якымсь“ русиньскым языком, але днесь платным літературным языком на Словакії і ёго переписом до латинікы. Же є выдана у літературнім русиньскім языку на Словакії, то виходить на стрічу главні дітём, што ся учать русиньскый язык. А жебы мала шырше коло читателів (ай dorosлых), котры не знають азбуку, мають можность приповідкы прочітати по русиньскы – в

латиніці. Жебы книжку приближыти читателям, вирішыли сьме публіковати Вступне слово едіторкы і єдночасно членкы обчаньского здружіння молоды.Русины – **Лідії Будаёвой**:

Праві чітате першый зборник приповідок світової літературы, переложены до русиньского языка на Словакії. Русиньскый язык ся так став далшым із веце як 150 языків, до котрого была переложена перла світової літературы. Андерсеновы приповідкы не суть лем красным розповіданём, але обсягують і надчасове моралне поучіння, котре є актуалне про каждую добу. Суть вгодні на чітаня про діти і про dorosлых, просто про каждого, хто глядять потіху своєї душы. Приповідкы ся бісідовали меджі людми оддавна, вытворили їх незнамы авторы в народнім колектіві за пару стороч. Подобны пригоды ся обявлюють у веце народів. Од конца 18. стороча писателі зберали народны приповідкы як вытворы свого народа. Чарлс Перролт позберав французькы (выданы в р. 1697), братя Гріммовы – німецькы (выданы в р. 1808), Божена Немцова (1845 – 1848) і К. Я. Ербен (1853 – 1869) – чеськы, Самуел Ройсс (1847), Павол Добшінський (1858 – 1883) – словацькы, А. Н. Афанасъев (1855 – 1867) російскы а Вук Штефановіч Караджіч (1821, 1853, 1870) сербскы. Нашы русиньскы народны приповідкы позберав Михал Гіряк (1976) а нескорше і колектів обчаньского здружіння молоды.Русины, (проект Петра Штефаняка), котры вышли ведно з авторьскыма приповідками на десятёх ЦД носічах поступні в роках 2014 – 2018. Ганс Хрістіан Андерсен (1805 – 1875) на розділ од спомянутых писателів вытворив властны пригоды, лем *Прінцезна на горошку*, *Пастырь свинь* і *Дикы лабуті* суть народны. Подобна приповідка як *Дикы лабуті* є у нас знама приповідка *О семох згавранітых братах*. Андерсенови ся подарило вытворити геніалне діло з інтересным мотивом, заплітков

(Продовжіння на 21. стор.)

ПОЗДРАВЛІНЯ РУСИНІВ на рік 2022 ч. 1

Дорогы читателі,

старый рік є за нами а я Вам хочу в новім році зажелати няй Вас плане обхаджать і лем то добре спроваджать! Міцне здоровя, вірне щастя, гріюча любов Ваших близких а самособов квалітна література!

Як є уж на сторінках нашої рубріки звыком, перше Поздравліня Русинів є все присвячене участникам **Літературного конкурзу Марії Мальцовской**. В році 2021 був выголошений уж восьмый рочник, до котрого ся запоїло девять авторів з прозов, поезієв а доконця і єдным драматічным текстом. Меджі оціненов троїцєв є **Елена Хомова-Грінєва**, котра ся за послідні рокы участі в конкурзі натілько зліпшыла, же єй творчость была поротов оцінена третім містом.

Тексты далшых двох авторів были якостно вырівнаны а порота аж по довгій діскусії вирішила, же друге місто здобуде **Владіслав Сивый** із своєв гуморістичнов сайнс-фікшын гров – Місієв, в котрій ся дізнате, же близькый контакт Руснаків з козмичнов ракетов просто не може допасти добрі.

А на конєць... тото найліпше! Перше місто патрять авторці, котра за дакілько років заінтересовала одборників і шыроку верейность своіма зборниками поезії про діти, історічно-споминковов прозов і драматічныма грами про школьскый театр. Авторці, котра зо своєв поетічнов творчостєв здобыла в конкурзі перше місце уж другый раз – **Людміла Шандалова!** Гратулуєме вітязям і дякуєме вшыткым участникам конкурзу за їх участь!

В Першім Поздравліню Русинів на рік 2022 є публікована не лем творчость Літературного конкурзу, але і укажкы з новых выданых книжок. Академія русиньской културы в минулім році выдала єдну одборну публікацію і шість новых книжок русиньской белетрії, зато на наслідуючіх сторінках найдете укажку з двох із них – од авторів **Мілана Гая і Штефана Смолея**.

Не буду Вас дале стримовати, спокійно собі сядьте і зачитайте ся!

Мгр. Михал ПАВЛІЧ, ПгД., Центр языків і культур народностных меншын – Інштітут русиньского языка і культуры ПУ

Людміла Шандалова (1. місто)

Памяташ

Памятам порох спід колес
воза
звиваючій ся до куделя
памятам драгу камянисту
в полі скручену
през драбинку босы гомбаючі
ногы
вітриком цілованы
памятам, як сонце гріло
а я джмурила очі
памятам уроду зложеноу на
меджі
шорикы окопаны в лінійці
памятам дзуркотливый
ярочок

і камінча, што ласкотило
ступляі
памятам пахнячій хліб
помашеный маслом
дзбанок свіжого молока
веселу бісїду і дзвонкый сміх

Памятам велє з того дня
найвеце дїтьску
безстаростность
ласку і покій
іщі блїдозеленкаву взорку
на шатах
моєй мамы

Была сонцєм того дня

Уж ся літо поминуло

Уж ся літо поминуло,
в зимній росі замлів жар.
Солоденькы, як мед в улєх,
слова вітор роздував.

Доджі ступляй замулили,
ніяк веце непознатый.
Обіцянкы давно змыты
в листках стромів чеператых.

Уж ся літо поминуло,
повінчав ся з сердцєм жаль.
Іщі ся мі раз приснило,
в зимній росі згынув жар.

Ці памяташ

Ці памяташ тамте літо
румянцём мі тварь залляло...
Што хотіло быти скрыто -
на поверьх ся выдряпало.

Ці памяташ сверщкы в траві?
Концерт попсуб тепле тихо.
Заніміты сердця праві
воёвали з людьсков пыхов.

Звiзды слабо закліпкали,
почінала нічка нова.
В полю тугы ся волнили -
повторяли твої слова.

Любов

На листку, у росі,
в верьбовім багнятку,
премнога мілости,
людьского порядку.

Хоць дражка змачана
під хмаров чорнявов,
каждый крок од рана
небесным є даром

У співі пташенят,
на крылах сокола,
чуеш як знесена
любов к нам глаголять?

В осінній кошарі

Молода яблінка
в осінній кошарі
на кермеш кліче нас
сад червінь малює
галузкам на твари
ябками дозрїв час

На небі до хмары
слызонькы звязаны
не єсть днесь зберачів
плоды суть давно там
з листками спаданы

докопы на пляці

Лем я ся намагам
дістати несміло
солодость з єдного
судьба мі не жычїть
в устах мі потерьпло
зо смаку планого

За селом

На стежці за селом
ступляїв невелё
вписаных глибоко
зима є при моци
задувать до ночі
звивать сніг порохом

Там в пустім полі
до чіжем болість
занесло колячу
тягоба долі
під небом голым
свистить, аж до плачу

Чоловік старый
думать на жалі
на вшытко споминать
із тяжков зайдов
дійде раз з каждов
клякне на колїна

Што было сіяно
давно ці недавно
треба буде жати
в каплічці белавій
у престолній славі
чекать тихо мати

Молитва за души

Воск мачать слызами
дві свічкы в стояні
не єсть уж наймілшых
не прийду ку мамі

Не прийду к нянькови
квітём гроб прикрыю

на небо сполігам
на мілость Божію

Молитву за души
чісту як лелію
за покой блаженный
в тихости увию

Під білым чепцём

Уж є під білым чепцём
довго ся парадилла
опліча наберала
найкрасшы сукні
з лады тягала

Варкочі вязала
фарєбнымашлямями
златыма нитками
болерко шыла
облікала

Зелену ліпила
на чело гудакім
каждый ю хотїв
крутити без конца
в танцю рядовім

Наконець выстала
приступили свашкы -
зачепили осінь

*(Выбране з Літературного
конкурзу Марії Мальцовской,
рік 2021, 1. місто)*

Владіслав Сивый (2. місто)

Місія

Не пийте тайні сливовіцю в козмічних кораблѣх, або холем не бухайте з ничім по овладчѣм пултї корабля...

(До козмічної лодї входять три персоны – єден техник а дві упрятовачкы.)

Найман: Казали мі колегове, же вы дві сьте ту цалком новы, а я вас мам зашколити до вашой роботы... Так є?...

Надя і Аня: *(На знак згоды прикывують головами...)* Так є!

Найман: Мое мено є Бенгямін Найман а роблю ту техника на козмічных лодях... Як видите, і вы дві будете брати участь на новім козмічнім програмі НАСА... Тото є лодь АНДРОМЕДА урчена про експедицію на Марс... Іщі нігда людська нога не стояла на іншій планетї... Вшытко є ту праве, скуточне, приправлене на штарт...

Ваша робота є проста... Мусите выдезинфіковати простор, в котрім буде бывати посадка... На Марс не сміеме перенести ани єдну бактерію із Землі. Ту, в тій бандасці є спеціалный розток, там мате рянды, кефы... Умыти мусите вшытко... Але позор!!! Няй вас Господь Бог заварує дотыкати ся дачого на пултї заложного ряджіня лодї!!! Тото є табу!!!... Надалеко обходити!!!... Мам ту активованы вшыткы сістемы ряджіня корабля. Мушу іщі понаставляти даякы пристрої у велительскім модулі... Пулт дам до порядку я особні... Розуміли?!?...

Надя і Аня: Єс, командант!!! Розуміли!

Найман: Буду по цілый час ту за тыма дверями - у велительскім модулі... *(одходить)*

Надя: Вірю, же нам од того магляйзу в бандасці не выпадають зубы або волося...

Аня: Я зачула, же сьме уж четверта чата упрятовачок на тім кораблю...

Надя: *(Понюхать отворену бандаску.)* Фууу... Та тото мусить быти рядне свинство.

Аня: А іщі єм чула, же вшыткы перед нами скончили в шпыталю... Запрійте то, скоро за-

прійте... Позерайте, я ту мам із собов в ташці у фляшках воду... Кус помыеме з обычайнов водов, тай добрі буде...

Надя: Але то ся не сміє... Што як зніщіме цілый Марс?!?

Аня: Але прошу вас. Тадь там є лем самый шутер... Каміня!!! Што ся там дасть пробога подля вас зніщїти? Каждый з астронавтїв, што наступлять до корабля, у властнім брїсі понесе около двох кілограмів бактерій... А повный рот, уха, ніс, всягды... Што з тым зроблять?

Надя: Гм... Мате правду... Ніч...

Аня: Но видите... Хочете, жебы вам выпадали зубы?

Надя: Ні...

Аня: Берьте фляшку з водов а мыйте...

Надя: Чудне, же сьме ся ту зышли в далекім світі дві Русначкы. А вы сьте одкыль, як сьте ся ту дістали?

Аня: Я єм з Выравы, од Лабірце... Хлопчиско мій мі ту выбавив брігаду...

Надя: А мі зась выбавив роботу брат... Він ту ходить до Америки як на клавір... Я із Хмелёвой, од Бардеёва...

Аня: Слушайте, а не могли бы сьме собі потыкати?

Надя: Ясна вец... Я єм Надя.

Аня: Аня... Ага, позерай, што мам ту у ташці... Літровча сливовіці... Домашня, мій Янко напалив... Тото мусиме запити, дівче... На наше зознамліня і жебы лодь за драгов не згаваровала...

Аня: Барз чудне... В тім року, як єм ся народила, вылетїв із Землі до весміру першый чоловік... Юрій Гагарін... Но хто бы повів, же на стары колїна буду пуцовати я козмічны кораблі на Флорідї... Тадь у нас уж давно комунїзм мав быти... Ей, фест ся змінив світ за мого жывота, вера же змінив...

Надя: А што єсь робила перед тым, як єсь ся

стала упрятовачков...

Аня: Редакторку в радію... А ты?

Надя: Учительку в Бардеєві а пак гайзелбабу в Лондіні...

Аня: Якый світ малый... Дайме щі собі до носа...

Надя: Пре-пре-пребачте... Ком-ком-комман-дант... Дезінфіковали сьме сі жалудкы... Аняяяя-яяяя!!! Ніііі!!! Не кладь фляшку на пуууууулт!!!!

(Чути штарт моторів ракеты... Одразу вшытко в лоді зачне гукати, сычати... Козмічному кораблю ся запнуть моторы і штартуе до весміру... Вшыткы коло того крічать, як кебы з розума зышли... Як заникне гукот моторів, настане довга павза...)

Найман: Так, а сьме в ріці... Летиме на Марс, або Господь Бог знать де... Є шабес, во весмірнім центрі в Гюстоні никого... Я ся забю...

Аня: Ёй, Ёй, Ёй... А керуе дахто з тым кораблём?

Найман: Господь Бог ай палубны почитачі...

Надя: Но, кедь є в них Віндовс 10, та збогом...

Аня: А розумить ту дахто тому?!?

Найман: Кус я!!!... Вы босорко стара!!!... *(дістане гістерічний захват...)* Вы налпо!!! Мусили сьте бухнути з тов фляшков по овладачім пултї?!? Казав єм ясні, нічого ся не дотыкати!!!!!!!!!!!!

Гало, Гюстон, чуєте ня?!?... Мама проблем... Гюстон, Гюстон, чуєте ня??? Проблем, мама проблем!!!... *(пустить тлачідло...)*

Та де, казав єм, же там не є никого... Всягды анархія...

Мушу іти до велительского модулу... Сконтролєвати координаты в главнім почитачу... *(одходить)*

Проблемы растуть

Надя: *(розплаче ся)* Што теперь з нами буде, што теперь з нами буде?... Я не знам літати на дружїцях... В бутіку єм собі дала одложыти красны шматы за десять доларів... На другый тыждень мать брат народенины... На столі в кухні єм охабила розмерзати куря... На поливку. І мясо на неділю...

Аня: Оле, спокой ся... Тадь Найман знать з тым кус керовати... Може щі ся вшытко добрі скончіть... Моле, маме фляшка палінкы, цїгаретлі в кабелці... Не даш сі?... Конечні даяка зміна у тім мізернім животї... Кус ся повозиме а вернеме ся домів...

Надя: Смутно мі є... Я не хотїла штартовати до весміру...

Аня: Позерай, в пятьдесятых роках ся на дружїцях возили псы ай налпы а вернули ся домів... А не мусили знати ніч о ракетах... Главне є мати холодну голову... *(одразу ся з ампліону озве хлопскый голос...)*

Ферій: Галооо... Ту вратніця... Міс Канаверал, Флоріда...

Слухай, Найман, яку Марію єсь поробив з тов ракетов?!?... Нигде никого, лем кабы од ракеты зістали одорваты на землі... Де тя до пекла понесло?

Аня: Але мы сьме кликали Гюстон, Тексас... Не Флоріду... То є даякый омыл, пане...

Ферій: Рїц Палієва ня по тім, де сьте вы кликали!... Мене інтересує, де змізла ракета з одпалєвачой рампы через мою службу?!?... Што повім в понеділєк шефім, як прийдуть рано до роботы... А вы сьте што за піпку?!?... Найманова фраїрка?

Надя: Ой ні, ні, мы сьме тоты дві новы упрятовачкы...

Ферій: Аааа, базмек!!!... Также вы сьте там аж тройка?!?... Такой мі заклїчте Наймана, бо буду стрїляти...

(Найман акурат прибїгне к упрятовачкам.)

Найман: Ту Найман... То ты, Ферій???

Ферій: Я, я... Якый іншый дебіл бы щі ту в суботу по обіді міг сидїти в роботї окрем мене... Де ракета?...

Найман: Но, та на того є, братку, тяжке пресні одповісти... Першы два ступні носной ракеты ся одділили над Атлантиком, звышок летить на Марс...

Ферій: А базмек... Та того наш шеф не розходить так скоро... Далшый штарт був планований аж о десять років...

Слухай, Найман... Пришла ту за мнов моя стара...

Найман: Но а?!?... Што я мам з твоєв старов?

Ферій: Хоче ковбасу... В хладнічці в велительскім модулі єм мав схованых пять кіла ковбасы... Жебы мі ей ту тоты пажерны 200–кіловы америцькы колегове на вратніці не пожерли... Не оповаж ся ей дотулити... Як ся вернете на землю а буде з нёй хыбовати лем центіметер, забютя...

Найман: А інакше, як ся мате там долов?

Ферій: Вшытко ОК, лем Хосе і Хуан Марія, тоты двома новы Мексічане, кус офаркли на одпалёвачій рампі... Авкурат малёвали новый напис на ракету... Але уж їх пожарници дають долов з рампы..

Найман: Так агой...

Ферій: Агой... А іщі нам десь змізнув тот другый Хуан... Хуан – Педро... Санчез!... Забога сьме го не годни нигде найти... Не знаш ніч о нім?...

Найман: Што єсь... Што я мам із Хуанами... Дай мі покій, мам гіршы проблемы... Агой!...

Надя: Але сьте ся потримали як правый гавалір, пане Наймане... Не прозрадили сьте, же то мы дві з фляшков сливовіці одпалили ракету...

Найман: Вы мате сливовіцю? Та тото уж єм давно не пив... Послідній раз, як ня мій дїдо з нёв гартовав...

Аня: А одкыль був ваш дїдо?

Найман: З Гуменного... Не збачіли сьте, же з вами по руснацькы бісїдує? А Ферій, вратник, є з Кобасова...

Аня: З Гуменного?!?... А у нас у Выраві був тыж єден Найман – новтаріш... По войні ся дав переменовати на Новака...

Найман: То дїдів брат...

Надя: Хіхіхі... Самы Руснаци...

Найман: Но, не так цалком... Ту пані Аня уж істо знать, же я єм жыдівской віры...

Аня: Хіхі, то ніч, главні, же знате по руснацькы... Знате тота англїчтіна, то є страшна бісїда...

Надя: То у нас ани коні так не бісїдуєть... Якесь чудне гугняня, мумланя, як бы з горячов бандурков у роті... Но і позерай ту... Главна бісїда світа...

Аня: Но представте собі і таке чудо присіло цілый світ... Та уж не міг світ радше по таліаньскы або по іспаньскы бісїдовати?... Не хочете собі потыкати?!?... Теперь уж є то єдно, не сьте шефом у роботі... Вшыткы сьме на тім єднак...

Найман: Но добрі, але наллїйте той сливовіці... Я єм Беній...

Аня: Аня...

Надя: Надя...

Аня: Ты, слухай, хлопе, а будеш ты знати даяк з тым чудом пристати?

Найман: З тым пристане ай цвічена налпа... Вшытко рядять почітачі, на лоді є громада сензорів... Хыбаль, жебы ся дашто зопсуло... То уж бы був проблем...

Аня: Но видиш Надё, я ті казала же вшытко добрі скончіть.

Надя: Но та полетиме уж назад, домів?... Мі ся в кухні на столі курка розмерзать...

Найман: *(мыкне з плечіма...)* Так ня поджубають як гада, як ся вернеме... Порушив єм найменше 100 предписів... Найскоре скончу в басі а до смерти буду сплачати паливо і тоты два ступні ракеты, што упали до Атлантику...

Аня: А закурити можеме?

Найман: В жаднім припаді!!!... Такы діла можны лем на руськых кораблях...

Надя: Посрата Америка... Але выпити можеме?...

Найман: Тото гей...

Аня: Но, в прусері сьме так ці так... Та ся ходем порядні повозьме...

(Вибране з Літературного конкурзу Марії Мальцовской, рік 2021, укажка, 2. місто)

Елена Хомова-Грінєва (3. місто)

Я жена

Я дітина
жывого Бога
як з Біблії
Сара, Ребека,
Естер, Рут,
Марія, Марта.
Я жена – мати
обдивована,
хвалена,
любена,
нераз ненавіджена.
Мам свою ціну
хоць світ не зміню.
Мої руки рушають
колысков,
як успаю дітину.
Моя сила – то
молитва Господу
выслана до неба
за спасу,
за покій,
за родину,
за здравя.

Не згорить ружа

Міцно тримлю
ружу в руках,
няй не згорить
в обятю
поломія.
Любовєв здвоєны
нашы сердца,
урчены давати тепло.
Грїти,
любити,
дозрївати,
жычіти.
Єден другому
до смерти
даром быти.

Моє село

В долині лежыць
село родне моє,
глубоко в душі
одложене,
скрыте,
до сердца мого
врыте.
Ты в мойї мысли
не престаеш жыти,
там в ній останеш
навікы.
Погласкам
ангельскы тебе,
мій краю,
пообнимаю,
поцілую,
благодать подарую!
До копкы дам
хыжкы,
людей і поля,
каждый кут,
околіцу
свого уяцького села.

Як в клітці

Як в клітці
сиджу дома
нераз роздумую
о жыоті,
о тяжкій долі,
о самоті,
о роботі,
о любви молодых літ.
Порушам клямков,
ці заперты двері.
На два раз
замкну їх
колодков в старобі,
няк не пуцу
смертку ку собі.
Хочу пожыти
на тім світї
іщі даякы рокры.

Мати – дружка моя каждоденна

Як не любити,
як не гладити,
як не ціловати
біленьке тіло
як сніжок.
Тішыты ся
ёго красов
на пути стрічати
каждоденно.
Мати – то дружка
на ціле жытя,
то охорона,
то жертва,
то розвага.
То мати
своіх дітей.

Покій

В мойї душі
не находжу покій,
мене кортить
до любви,
не сидіти
дома все на дворі.
Выйти до поля
де цінія цвине,
лучного коника
чути в траві
на балалайці
грати.
Любовати ся
красов природы
до рядків
стишкы писати.

Жывот

Жывот то роман,
то отворена книжка,
трагедія
і комедія днями.
То світло і тма
то любов,

розходи,
добро,
робота,
потіха,
трапління,
самота,
надій щастливого
конця.
Поклад правды,
скрытый в минулости
в обятю невинных,
чістих душ,
до сердца вложена
туга вычекована,
незнама
будучность од рана.

Понад село

Понад село
понад край
пташкы несуть
на крылах
одказ няня і діда.
Заповіт святу
Русинам.
Долины, лісы,
верьхы, яркы –
моёй души
любезный рай.
Зроблены руки
наших мам.
На ґрунті предків

сонечко надале
ясно світить,
ёго лучі
теплом гріють
сердця потомків
в краю
навікы.

*(Вибране з Літературного
конкурзу Марії Мальцовской,
рік 2021, 3. місто)*

Мілан Ґай *Правдива выповідь*

Соловей

Соловей у близкім лісі
заспівав співанку
і обывателім ліса
послав так знамено.

Послав го голосным співом
скоро завчас зрана,
і збудив із спаня
так лісного пана.

Надавати зачав медвідь
рычанём із горы,
бо выходив він акурат
із глубокой норы.

Хто лем то доволив собі
співом ня збудити,
і так скоро завчас рана
мене насердити?

Выстрашыло барз і пташків
голосне рычання,
зобудило їх на стромах
із ночного спаня.

Но а як скончів соловей
свій спів у потічку,
то познали, хто є винный
за ранню розцвічку.

Ріка Лаборець

Коли выйдеш меджі Верьхы
на берег высокий,
увидиш Лаборець-воду,
який він глубокий.

В Чертіжняньскім хотарі
спід землі виходить,
а по дразі до далека
вшыткы воды зберать.

А в Гуменнім уж є нёго
дость велика плоха,
бо зліва до нёго тече
щі вода Ціроха.

При Стретавці коло Воян
смерує до Угу,
котрый тече з України
з северу до югу.

Над електрарнёв Вояны
воды згромаждює,
бо цілый великий завод
із нёв засобує.

Латоріцію стрітить тиху,
барз лінивый ей „крюк“
і ведно течуть корытом
уж як ріка Бодрог.

Пензія

Дожыв ем ся хвала Богу
того часу і я,
бо приходить вытужена
і моя пензія.

Теперь мі є добрі
жыти на тім світі,
бо уж до роботы
не мушу ходити.

Буде мати мій час
інакшого пана,
бо не мушу я вставати
скоро завчас зрана.

Кажде рано буду годен
і довше поспати,
лем ний буде мі од Бога
дано Благодати.

Жебы ем міг każde рано
ёму дяку дати,
і ведно з ёго помочов
в здравю прожывати.

Так єсь собі, Ганько

Так єсь собі, Ганько,
жывот затрепала,
же-сь собі за мужа
Михала узяла.

Не оддасть він тобі
дома почливости,

до смерти він буде
грызти твої кости.

Видиш, як ку тобі
теперь ся справує,
надавать на тебе,
не цінить – збыткує.

А як прийдуть діти,
тяжко на тя буде,

бо ниякый покій
у домі не буде.

*(Мілан Гай: **Правдива
выповідь**, Пряшів: Академія
русиньской культуры в СР, 2021,
ISBN 978-80-89798-26-1, с.
21-25)*

Штефан Смолей *І таке ся (не) ставать*

Приход нового року

І той ночі Земля драгов
весміром летіла.
Же знова пришов новый рік,
ани не збачіла.

То лем люде знають велё
крику наробити.
З приходу нового рока
знають ся тішыти.

Кедь не пришов, ний він буде
про каждого щастный.
На Земли ний жывот буде
про каждого красный.

І в тім року ний із міром
Земля летить дале.
В новім році, жебы люде
войны не зазнали.

В новім році што щі веце
про людей желати?
Ний жыють в щастю, в спокою
діти і їх мати.

Чоловік ний чоловіку
не буде отроком.
Ний вшыткым людем на
Земли
буде щастным роком.

Наш жывот

І за день жывота
треба вдячным быти,
же сьме го прожыли,
же сьме могли жыти.

Наш жывот є даром,
треба го так брати.
Што нам він приносить
мусиме прыяти.

Радше бы сьме жыли
в щастю і в радости,
но жывот приносить,
і велё старости.

Даколи чоловік
найде ся на концю
своіх сил, надії
і з болём на сердцю.

Даколи і сердце
боліти не чує,
боіть ся, ці тот біль
вшыток пережыє.

Як в жывоті стратить
своє штонаймілше.
Не може чекати
од жывота гірше.

І тогды в жывоті
не треба зуфати.

І найвекшу боліть
мусиме зношати.

І за день жывота
треба вдячным быти,
же сьме го прожыли,
же сьме могли жыти.

*(Штефан Смолей: **І таке
ся (не)ставать**, Пряшів:
Академія русиньской культуры
в СР, 2021, ISBN 978-80-89798-
27-8)*

Ганс Хрістіан Андерсен: Приповідки / Hans Christian Andersen: Prypovidkŭ – найкрасша книжка в русиньській літературі на Словакії

(Закончіня з 12. стор.)

і поучінём, котре ословлює душу чоловіка уж веце як 185 років.

Андерсеновы приповідки і есеї суть розліч-ной довжки і якости. Выбрали сьме про вас двадцять зо штиридцятѣх приповідок сло-вацького перекладу **Мілана Жітного**. Наслід-но їх до русиньского языка переложила **Анна Кузмякова і Алена Янцурова**. Книжку своіма ілюстраціями обогатив **Ян Курінець**. Дякуеме цілому авторьскому колектіву за їх принос, членам обчаньского здружіня **молоды.Русины** за поміч і підпору коло реалізації проекту, але і підпорователям нашого проекту на **StartLabi**. Окреме подякованя належить **Петрови Сте-фанякови, Петрови Ярінчікови, Марекони Гребікови і Наталії Гребіковій**. Книжку ся по-дарило выдати і вдяка фінанчній підпорі **Фон-ду на підпору культуры народностных мен-шын**. Желаме Вам приемне і поучне читаня.

* * *

НАЙКРАСША ПРИПОВІДКА АНДЕРСЕНОВОГО ЖИВОТА

Гансовы дїтячі роки

Ганс Хрістіан Андерсен ся народив 2. апріля 1805 в провінчнім місті Оденсе на острові Фін в Данії, в родині худобного обувника. Ёго отець вірив, же мать шляхтічне походжіня і хотїв шту-довати на латиньській школі, але не мав на то пінязі і выучів ся за обувника. Родина жыла в хыжі з єднов ізбов а отець обувник оправлѣвав боканчі. Гансова мати Анне Маріє Андерсдат-тер походжала з бідной родини міщанів. Віри-ла на ворожки а сына учіла вшеліякы народны поговоркы, пословіці і повіданя. Малому Ган-сови ёго отець читав приповідкы Тисяч і єдной ночі і бавив ся з ним з бабковим театром, што хлопцѣви розвивало фантазію. Ганс шыв баб-кам вшеліяке облечіня і тужыв ся стати співа-ком.

Од року 1812 ёго отець Ганс воѣвав в наполе-оньских войнах, домів ся вернув з підлоненым

• Ян Курінець: Царѣвы новы лахы, єдна з многих фарєбных ілюстрацій у книжці.

здоровём а в 1816-ім році умер. Смерть ёго отца малому Гансови мати пояснила так, же собі го взяла „ледова пані“. Мати мусила забезпечіти родину, та зачала райбати лахы богатшым ро-динам і коло того, як стояла по пас в студеній воді, ся гріла палінков.

Ганс ся хоче стати герцём

Ганс у своїх школьских роках знав уж цілы Шекспіровы гры наспамять і прочітав вшыт-кы книжки, што лем міг. В повіданях, котры бісідовав сокласникам, був все він головнов поставов. Як штирнадцятрочный одышов спробовати щастя до Кодані, головного міста Данії. Своій матери тогды повів: „Чоловік на самый перед закусить барз велё планого, аж потім ся стане славным.“ В Кодані ся намагав найти роботу як актор, балетный танечник і співак в театрі. Діставав години співу і бале-ту а помагало му веце впливных особ, напри-

клад і адмірал Вуллф, данський перекладатель Шекспіра. Лемже як ріс на парібка, змінив ся му голос і ёго учителі повіли, же про театр не мать потребный талант ани взгляд. Кедь в театрі не походив, вирішив стати ся драматіком. Написав театралну гру і вдяка ній му директор Кралёвского театру Йонас Коллін забезпечив штіпендію, жебы міг штудовати на латинській школі – гімназії в Слагелсі. В тых часах были способы учіня в школі барз тверды а Ганс, як чутлива умелецька душа, тоты методы тяжко зношав, зато одышов зо школы а на матуру ся рихтовав приватні. В році 1828 у віці 23 роки зматуровав. О рік му была выдана перша збірка Стишки.

Іншпіратівны дороги

Знав добрі чужі языки і любив путовати. На першу путь ся выбрав, жебы забыв на нещастливу любов. В ёго добі, было барз хосенне писати о путованю. Читателі ся так дізнали о природі, географії, історії, памятках, технічных вынаходах (парный строй, дагеротіпія – предходця фотографії) і особностях умелецького жывота даного краю. Андерсен написав о своїм путованю по севернім Німецьку, о дорозі шыфов по Дунаю до Відня. Путовав аж до Атен і до Царіграду, парнов лодёв Марія Анна з Будапешту через Острігом і Комарно до Прешпорку. До чужого краю путовав доведна аж тридцятьраз. В Кодані ся через рік стримовав лем шість-сім місяців. Путовав лем з куфром, де мав порихтоване лано, кебы в готелі выпукнув пожар, што было тогды дость часто. Кебы у сні упав до комы, мав написаний одказ на ночнім столику, же не є мертвый, лем так вызерать. Бояв ся, жебы го зажива не поховали, што ся тыж не раз в тых часах ставало.

Геній приповідкы

Першы Приповідкы розповіджены дітём написав в році 1835. В тім самім році написав і свій першый роман Імпровізатор. Ёго камарат Орстед, обявитель електромагнатізму, му тогды повів: „Імпровізатор вас прославить, но приповідкы вас зроблять несмертелным.“ Через далшы роки ёго жывота му сістематічно выходили приповідкы выдаваны як зошыты. Як славный писатель ходив до аристократічных кругів. Приповідкы читав про діти князів а коло того їм з папіра выстриговав выстриговачкы.

В році 1844 був Андерсен позваний на остров Фогр, де данський краль Хрістіан VIII. перебував через вакації. Принц Фрітз любив слухати ёго приповідкы і брав го як свого старого приятеля. Кедь Фрітз, уж як краль Фредерік VII. умер, Андерсен був єдиным, хто окрем родини міг відіти тіло мертвого краля в труні.

Популярность і особны трампыты

Нато, жебы ся в Німецьку меджі читателями веце спровогавав, в році 1847 написав автобіографію Моя особна приповідка без прикрас, котру нескорше управив, доповнив і вышла під назвов Приповідка моёго жывота. В книжці о собі написав: „Мій жылот є прекрасна приповідка, богата і блажена.“ Но ёго жылот не був легкий. Г. Х. Андерсен був залюблений до шведьской співачкы Дженні Ліндовой, котру прозывали шведьскым соловём, на котру одказує і приповідка Соловей. Ганс – неспокійный старый паробок ся не оженив, не мав ани свій квартиру, і кедь ся стримовав в Кодані, жив в готелі або у знамых.

Мерзило го і то, же в домашній Данії го критіка найперше не прияла, но в Німецьку а потім у Франції і Англії мав у критіків успіх і скоро собі здобыв своїх читателів. В Німецьку віділи в ній продовжителя народных приповідок. Про травмы зо середнёй школы, був перегнано чутливый на критіку а даколи му была на заваді і популярность.

Андерсен у світовій літературі

О Андерсенови ся бісідує, же написав веце автопортретів як їх намалёвав Рембрандт, бо векшынов в приповідках зобразив сам себе – як брыдке кача або принцезну на горошку. В приповідках хосновав пряму реч і языковий прояв дітей, што був контраст ку выумелкованій літературі той doby. Приповідкы были про Андерсена способом як міг в сімболах критіковати міщаньску сполочность 19-го стороча. Характерістичны суть ёго поставы, з котрых каждая бісідує своє, но другого не слухать.

Андерсен був застанцём думкы о северській взаємности, подобно і в Угорьску в тім самім часі была розшырена думка о славяньській взаємности. Німецькый писатель і поет Йоган Волфганг Гете до конца снівав о світовій літературі і подля ёго принципів і Андерсен пу-

товав, навщівляв далшых писателів в Европі і утримовав з нима контакты. Знаме, же у Чарлса Дікенса побыв аж пять тыжднів. Андерсен був Дікенсовым прязнивцём. Но наконець Дікенс іншпірований Андерсеновыма приповідками написав новелу Рождественна коляда (1843). Імре Мадах, котрый ся народив в Нижній Стрегові в сучасній середній Словакії, іншпірований Андерсеном написав діло Трагедія чоловіка (1852-1860).

Пару слов на завершіня

Ганс Хрістіан Андерсен ся все тримав своїх идеалів і хотів досягнути дашто веце. Дякуючі своїй почливій роботі і своєму таланту ся з хубного хлопця выпрацовав аж на вызначного писателя, котрый вытворив, мож повісти, тырвалый поклад світової літературы.

Мгр. Петро МЕДВІДЬ, НН Інфо Русин, Пряшів, Словакія

Значіня і вклад ВАСИЛЯ СОЧКЫ-БОРЖАВИНА до культуры Русинів (100 років од народжіня)

Последній раз на Словакії сьме собі припомянули жывот і діятельство Василя Сочкы-Боржавина у просторах Словацького народного музея – Музея русиньской культуры у Пряшові в році 2016. Тота інституція ведно із Русиньскым культурно-освітнім обществом Александра Духновича в Пряшові зорганізовала одборный семінар під назвов *Значіня і вклад Василя Сочкы-Боржавина (1922 – 2010)*, історіка літературы, педагога, поета, есеісты, публіцисты і культурного діятеля Русинів 20-го столітя. Семінар ся одбыв 21-го мая 2016 у Музею русиньской культуры в Пряшові.

Із рефератами о ціложывотній творчости Василя Сочкы-Боржавина выступила на семінару **Ольга Глосікова**, тогдышня директорка Музея русиньской культуры, **Гавриіл Бескид**, тогдышній председа Русиньского культурно-освітнёго общества Александра Духновича, **Тібор Міклош Поповіч**, русиньский діятель з Будапешту і

Юрко Харитун, русиньский поет і тогдышній председа Сполку Русинів Спіша.

Василь Сочка, псевдонім Боржавин, **народив ся 3-го януара 1922-го року в Берегові на Підкарпатю**, у тогдышній Чехословакії. По скончіню руськой гімназії в Хусті у 1940-ім році зачав штудувати почас войны на Будапештській універзиті, но закончив аж Ужгородську універзиті у 1950-ім році. Робив у редакційній колегії новинок *Закарпатська правда*, був бібліографом Закарпатської областной універзалной науковий бібліотеки, був і ведучім одділіня Закарпатського інституту здоконалёваня учітелів.

Писати зачав іщі на гімназії, першый поетічний зборник, писаний по російскы, выдав у 1940-ім році під назвов „*Горы и доля*“. У часі по паді комунізму Сочка одогравав єдну із найважнішых ролей у русиньскім русі Підкарпатя. Быв співзаснователём і **председом Общества карпатських Русинів**, був членом **Світової рады Русинів Світового конгресу Русинів**, брав участь на многих конференціях. Публіковав серію біографій під назвов „*Будителі карпатських русинов*“, зборник русиньской поезії „*В подбескидных долинах*“ і зборник нарисів і приговорів присвяченых русиньскій літературі під назвов „*Зазвонили в селѣ на вичурню*“. **Умер у 2010-ім році.**

Здрой: архів, управлене

К ВОПРОСУ ВСТАНОВЛІНЯ РОДУ НАЗЫВНИКІВ ПЛУРАЛІЯ ТАНТУМ В РУСИНЬСКИМ ЯЗЫКУ

Abstract: The paper focuses on the determination of grammatical gender in nouns of the category 'pluralia tantum' (nouns that are always plural). The emphasis is not on the semantics of these nouns but rather their formal (grammatical) features (inflections used for their declension), which make it possible to determine the grammatical gender of individual nouns. In the context of nouns that are always plural (pluralia tantum), proper nouns are also defined (names of geographical areas, names of church holidays), as well as the names of villages in Rusyn that take the form of pluralia tantum. The paper presents the specifics of their paradigm, but focuses on a specific phonological phenomenon typical for Rusyn – the historical 'o>i' alternation in closed syllables.

Выдільня назывників плуралія тантум в русиньскім языку

При рїшаню проблематікы назывників плуралія тантум в русиньскім языку ся будеме операти о дві найновшы публікації: *Правила русиньского правопису з ортографічным і граматічным словником* авторів Плїшкова, А., Копорова, К., Ябур, В. і кол. (2019) і монографію *Русиньскый язык. Комплексный опис языковой системы в контексті кодифікації* авторів Плїшкова, А., Копорова, К., Ябур, В. (2019).

За назывники плуралія тантум (plurale tantum) поважуеме такы, котры ся з граматічного погляду хоснують лем в множном чїслі (плуралі), то значить, не мають граматічну форму єднотного чїсла (сінгулару). З погляду семантікы такы назывники формов плуралу называють єден предмет (єдну субстанцію, або єден яв). Кедьже їм хыбить парадігма єднотного чїсла (сінгулару), ослаблює ся ай їх родове вызначїня. К назывникам плуралія тантум в русиньскім языку мож зарядити общі поменования неживых предметів котры ся звичайно складають з двох єднакых нероздїлных частей (*ногавкы/ногавіці, гачі, треніркы, плавкы, окулярї, кліщі, санкы...*), але не є то правило (*гуслї, дверї, вилы, граблі, ціпы, ворота, кросна, сїни, дрїджі, понуды, ризы, палчакы, грошы/пїнязі, алїменты, новинкы, пацеркы/бісарї...*). Далшу групу назывників плуралія тантум творять субстантївы, котры называють даяку подїю (в часовім одрїзку), або даяку дїтську забавну гру (*народенины, хрестины, комашні, промоції, вакації, заручїны, вечуркы, святкы, радованкы, роковины, сходины, спросины, джмурькы, їманкы, стоп(у)кы, вычитанкы, хованкы...*). Маєме і групу назывників – дакотрых тзв. паровых органів людського тіла, котры ся таксамо хоснують лем в множном чїслі (*груды, бавусы/баюсы, крижы, плюца, продушкы/бронхы, геніталїї...*), к ним мож прирядити як підгрупу назвы дакотрых хво-

рот (*сухоты/сухотины, філцкы, геморойды, (в) осыпкы¹...*).

Шпеціалнов групов в тім контексті суть назвы дакотрых паровых частей людського тіла, но они ся не поважують за назывники плуралія тантум, бо мож із них утворити ай форму сінгулару, котра ся але хоснує лем рїдко (*павучайкы, кліпайкы, бровы, покруткы/ледвины, пестракы/пастракы²...*). До той сорты належать ай дакотры архаїчны части облечїня, обуви, або іншы архаїчны поменования, ці назвы страв (*верьпці, бочкоры, штримфлі, штримфадлі, чапігы, крупы, гомбовці, стряскы, рїзанкы³...*), но там проблем у встановлїню роду не настає (ани особитости у парадігмі), бо утворїнем сінгулару даного назывника мож легко встановити род, зато ся нима не будеме ближеше занимати.

Інтереснов групов назывників плуралія тантум в русиньскім набоженьскім контексті суть назвы цєкковных свят (*Здвигы, Крижы, Главосїкы, Покровы...*). В послїднім выданю ортографічного словника русиньского язика (2019) можеме найти в шпеціалній части на концю словника таксамо правопис назв сел (і од них утвореных дерїватів), з котрых значне чїсло мож зарядити таксамо ід назывникам плуралія тантум⁴. Суть то такы села як напр.: *Баєрївці, Бенядикївці, Бжаны, Кечкївці, Макївці, Руськы Пекляны, Розтокы, Ременины, Страняны, Словінкы, Фалкушівці, Чабалївці, Чукалївці, Якубяны...* Самособов, шпеціалну сорту назывників плуралія тантум творять властны назвы (пропрїї), котры суть пендантами к общім поменованиям (апелатївам). Характерныма в русиньскім контексті суть передовшыткым назвы гор, або хотарны назвы – топонімы – *Берегы, Бескіды, Долин(к)ы, Над Гряды, Загороды, Ліщїнкы, Драгы⁵, Пасїкы, Кычаркы, Бантад Лукы⁶, Верлїчкы (од: верьх річкы), Майданы, Лучкы⁷, Котилніці⁸...*). Як видно, палета назывників плуралія тантум є значно пестра.

Род і парадігма називників плуралія тантум

Як встановити род таких називників? Тот вопрос є важный главно тогды, кедь нам треба творити форми падовых закончїнь. Словацькый лінгвіста Ф. Міко називники плуралія тантум виділює як спеціалну групу і поважує їх (ведно із називниками сінгуларія тантум) за дефектны, бо не мають повну парадігму в протикладі ід називникам, котры мають ай сінгулар, ай плурал⁹.

В найновшій монографії *Русиньскый язык¹⁰ при граматичній характерістіці називників плуралія тантум є уведжена таблічка флективных морфем називників маючих лем множное чїсло (є ту уведжених пять взорів падовых закончїнь: **двері, ножычкы, гуслі, санкы, Татры**). Як видно, маєме ту дві групи подля закончїня – твердо (флексія -ы¹¹) і мягку (флексія -ї). Такы флексії в номінативі плуралу мають ай називники мужского і женьского роду (позерай таблічку взорів про мужскый род в тій самій монографії: **дім – домы, пень – пні**, взоры про женьскый род: **мыш – мышы, ніч – ночі**). Тоды мож конштатовати, же називники плуралія тантум будеме рядити до мужского, або до женьского роду, а то подля закончїня в непрямых падах, причім вирішалныма у встановліню ці иде о мужскый, або о женьскый род суть флексії генітиву плуралу. Із орфографічного словника русиньского языка ся але можеме дізнати, же маєме ай називники плуралія тантум закончени на -а (*плюца, кросна, ворота...*). Тота флексія нам вказує на заряджїня таких називників до середнєго роду (документує нам то таблічка взору другой деклінації: **село – села – сел**).*

Приближїме таблічку падовых закончїнь взорів називників плуралія тантум (ай з коментарём к єднотливим формам), котра є уведжена в монографії і попрубуєме высвітлити ключ, подля якого мож встановити род уведжених називників.

	Множное чїсло /Plurale tantum				
Н.	двері	ножычкы	гуслі	санкы	Татры
Г.	дверей	ножычок	гусель	санок	Татер
Д.	-ям/-ім	-ам	-ям	-ам	-ам
А.	як Н	як Н.	як Н.	як Н.	як Н.
Л.	-ях/-єх	-ах	-ях	-ах	-ах
І.	-ями/-ми	-ами	-ями	-ами	-ами
В.	-ї	-ы	-ї	-ы	-ы

Коментарь к дакотрым падовым формам:

а) кедь в групі согласных перед флективнов морфемов выступує **л, н** або **р**, та в генітиві ся зъявлять всувный гласный **е**: *гуслі/гусель, холошні/холошень, Татры/Татер* і т. д.;

б) кедь в сусідстві согласных перед флективнов морфемов посліднім є согласный **к**, та в генітиві перед тым согласным ся зъявлять всувный гласный **о**: *санкы/санок, ножычкы/ножычок, ногавкы/ногавок, треніркы/тренірок* і т. д.;

в) називник двері в інштр. має двояку форму: *дверями/дверьми*;

г) векшына з тых називників мають в лок. двояку форму **-ах, (-ях)/ -ох, (-єх)**: *дверях/дверєх, санках/санкох, кліщах/кліщох* і т. д.;

д) вокатівна форма тых називників ся рівнять формі номінативу.

Якого роду буде називник **двері**? Мужского, або женьского? Флексії в генітиві плуралу нам вказують на тотожність з флексїями генітиву плуралу називників женьского роду третей деклінації взору **тїнь**, причім називник двері має в дативі і локалі дві форми флексії (друга форма флексії не є характерна про називник тїнь): **-ям/-ім, -ях/-єх**, а в інштр. інструменталі має ай другу – скорочену форму **-ми**: *дверьми*. Тогды про називник двері можеме встановити женьскый род, што є уведжене ай в орфографічному словнику.

При називниках **ножычкы** і **санкы** сі подля уведжених флексій можеме помочи взоровым називником – **школа** (женьскый род) з першой деклінації. В називнику *школа* в генітиві плуралу є нулова флексія, а при називниках *ножычкы* і *санкы* меджі два консонанты -н- і -к- прибывають вставне -о-. Ліпше бы сьме, тоды, при творіню флексій називників *ножычкы* і *санкы* (і ім подобных) могли вывжыти подобны називники женьского роду, котрых корінь ся кончить на збіг двох консонантів, з котрых другый є **-к-** і котры таксамо рядиме ід першій деклінації типу: *лавка, пушка, стежка*, або і демінутивы - *кулька, дынька, постілька*¹².... В кождім припаді, ай уведженим двом називникам: *ножычкы* і *санкы* можеме прирядити женьскый род, як є то уведжене ай в орфографічному словнику.

Женьскый род, взор: **школа/лавка**

Н. **Школы**, лавкы, кулькы, **ножычкы, санкы**

Г. **Школ**, лавок, кулёк, **ножычок, санок**

Д. **Школам**, лавкам, кулькам, **ножычкам, санкам**

А. **Школы**, лавкы, кулькы, **ножычкы, санкы**

Л. **Школах**, лавках, кульках, **ножычках, санках**

І. **Школами**, лавками, кульками, **ножычками, санками**

В. **Школы**, лавкы, кулькы, **ножычкы, санкы**

Далшы два взоры про називники плуралія тантум, уведжени в таблічці – **гуслі** і **Татры**. Подля флексій, уведжених в таблічці дістаєме інформацію, же тоты називники можеме зарядити

таксамо до першої деклінації м'якого типу – взор **земля** (плурал має еднакы флексії), і твердого типу – взор **школа** также обидва будуть **женьского роду**. При взорі **Татры** ся але в генітиві обявлять вставне -е-, также ту бы сьме могли доповнити далшы подобны назывники женьского роду, подля котрых бы мож было склонёвати тот назывник. Суть то такы, в котрых таксамо настае збіг консонантів -тр-, напр. *сестра, ватра...*

Женьський род, взор **школа/сестра, земля**

Н. **Школы, землі, сестры, Татры, гуслі**

Г. **Школ, земель, сестер, Татер, гусель**

Д. **Школам, землям, сестрам, Татрам, гусям**

А. **Школы, землі, сестры, Татры, гуслі**

Л. **Школах, землях, сестрах, Татрах, гусях**

І. **Школами, землями, сестрами, Татрами, гусями**

В. **Школы, землі, сестры, Татры, гуслі**

Про назывники плуралія тантум закончены на -а, як видно, не маеме відповідный взор. Таксамо не маеме відповідный взор про такы назывники як: *Здвигы, крижы, груди, промоції...* Пропонуеме тогды із уже ествуючих взорів **ножычкы, санкы, двері, гуслі, Татры** вышмарити взор **ножычкы** (ёго флексії суть тотожны із взором твердого закончіня **школы – санкы, ножычкы**) і доповнити взоры про женьський род – про назывники твердого закончіня взор **груди** (як взор про женьський род м'якого закончіня **тїнь – тїни/груди**) і взор **вакації** (як взор про женьський род м'якого закончіня **партія – партії/вакації**), про мужський род – **крижы, штынці**¹³(як взор про мужський род твердого закончіня – **староста – старосты/крижы**, і м'якого закончіня – **судця – судці/штынці**)¹⁴, про середній род – взор **кросна** (ёго закончіня суть тотожны із взором **село – села/кросна**, а подобный назывник в середнім роді із вставным -е- в генітиві плуралу – окно).

Женьський род, взор **партія**

Н. **Партії, вакації**

Г. **Партій, вакацій**

Д. **Партіям, вакаціям**

А. **Партії, вакації**

Л. **Партіях, вакаціях**

І. **Партіями, вакаціями**

В. **Партії, вакації**

Середній род, взор **село/окно**

Н. **Села, окна, кросна**

Г. **Сел, окен, кросен**

Д. **Селам, окнам, кроснам**

А. **Села, окна, кросна**

Л. **Селах, окнах, кроснах**

І. **Селами, окнами, кроснами**

В. **Села, окна, кросна**

Мужський род, взор **староста, судця**

Н. **Старостове/дубы, судцёве/коні, крижы, штынці**

Г. **Старостів, судців, крижів, штынців**

Д. **Старостам/-ім, судцям/-ім, крижам/-ім, штыцям/-ім**

А. **Старостів, судців, крижы, шрынці**

Л. **Старостах/-ох, судцях/-єх, крижах/-ох, штынцях/-єх**

І. **Старостами, судцями, крижами, штынцями**

В. **Старостове/дубы, судцёве/коні, крижы, штынці**

Также табличка взорів назывників плуралія тантум бы могла мати девять взорových назывників:

Множне число /Plurale tantum							
Н.	Крижы, штынці	Груди, двері	Татры	гуслі	санкы	вакації	кросна
Г.	-ів	-ей	-ер	-ель	-ок	-ій	-ен
Д.	-ам, -ям/-ім	-ям/-ём	-ам	-ям	-ам	-ям	-ам
А.	як Н	як Н.	як Н.	як Н	як Н.	як Н	як Н
Л.	-ах/-ох, ях/-єх	-ях/-єх	-ах	-ях	-ах	-ях	-ах
І.	-ами, -ями	-ями/-ми	-ами	-ями	-ами	-ями	-ами
В.	-ы	-и, -ї	-ї	-ы	-ы	-ї	-а

Про ліпший перегляд уведеме табличку флексій єднотливых взорів назывників плуралія тантум про вшыткы три роды (перший стовпчик табличкы) із заряджінём к єднотливим взорам штирєх деклінацій, котры маеме про назывники. Як видно із табличкы, четверта деклінація не є приряджена ниякому назывнику плуралія тантум, то значить, назывники плуралія тантум в русиньскім языку мають флексії, котры одповідають першым трём деклінаціям.

Флексія, род	Деклінація, взор
-ы, -ї: крижы, штынці м	II. Стіл/кінь – столы/коні – столів/-їв – столам/-ям – столы/-ї столах/-ях – столами/-ями
-и, -ї: груди, двері ж	III. Тїнь/ніч – тїни/ночі – тїней/-ей – тїням/-ам – тїни/ночі – тїнях/-єх – тїнями/-ми
-ы: Татры ж	I. Школа/сестра – школы – школ/сестер – школам – школы – школах – школами

-ї: гуслі ж	I. Земля – землі – земель – землям – землі – землях – землями
-ы: санкы ж	I. Школа/лавка – школ/лавок – школам – школы – школах – школами
-ї: вакації ж	I. Партия – партий – партіям – партії – партіях – партіями
-ї: кросна с	II. Село/окно – села – сел/окен – селам – села – селах – селами

Далшым проблемом, котрый настає при склонёваню назывників плуралія тантум, то є склонёваня сел, котры можеме розділити на дві групи:

1. із флексієв -ы (*Розтокы, Вилагы, Бжаны...*);
2. із флексієв -ів-(ц)ї (*Маківці, Бенядиківці, Варіхівці, Гелцманівці...*).

Першу групу можеме прирядити ід взору **Татры** (перша деклінація, тверде закончіня). При другій групі сі можеме мягкым взором: **гуслі** (перша деклінація, мягке закончіня). Друга група сел є шпеціфічна, бо в тых назвах сел настає алтернація і/о, котра є характерна про русинський язык¹⁵. У вшиткых тых селах ся в русинськым языку алтернує (*Белеївці – до Белеївцець, Рафаївці – до Рафаївцець, Стерківці – до Стерковцець, Телепівці – до Телеповцець, Чабалівці – до Чабаловцець...*)¹⁶.

Заключіня

Представили сьме общую характерістіку назывників плуралія тантум в русинськым языку. Вказали сьме як мож встановити род єднотливых назывників плуралія тантум, причім ся вказало, же найвеце назывників плуралія тантум є женьского роду, мала часть з них є мужского і середнёго роду. На основі закончінь сьме їх зарядили до конкретных взорів склонёваня подля флексій, причім сьме придали штири взоры – два про мужський род (флексія -ы, взор **крижы**, флексія -ї, взор **штынці**), єден про женьський род (флексія -ї, взор **вакації**) а єден про середній род (флексія -а, взор **кросна**). Также про мужський род маєме взоры: **крижы**, **штынці**, про женьський – шість взорів склонёваня: **груды**, **двері** (третя деклінація), **гуслі**, **Татры**, **санкы**, **вакації** (перша деклінація). Про середній род є єден взор: **кросна** (друга деклінація).

Интересный факт нам принесло склонёваня дакотрых властных назывників плуралія тантум в подобі назв сел, де (евідентно впливом меджіязыковой інтерференції із западным языковым ареалом) выходный модел назвы села (із вокалом -і- в запертім складі) в генітиві має подобу з алтернантом -о- в отворенім складі, в контексті завжываной традиції жытелів уведжених сел:

Маківці – до Маковець, Стерківці – до Стерковець, Сташківці – до Сташковець, де в минулости дакотры вжывателі нормативной подобы русинського языка (евідентно під впливом українського языка, котрый ся учили в школі) хосновали неправилну форму (*до Маківців, до Стерківців, до Сташківців*)...

Уведжена статя, надієме ся, поможе вжывателі нормативной подобы русинського языка ліпше ся зорьєнтовати в правописі, а учітелім русинського языка вкаже методіку, як дану проблематіку высвітлити на годинах морфології.

ЛІТЕРАТУРА

BLANÁR, V. (1950). Kategória množného čísla. In: *Jazykovedný sborník Slovenskej akademie vied a umení IV*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, s. 89 – 99.

JACKO, J. (1972). Rod pomnožných podstatných mien. In: *Kultúra slova* č. 6, s. 216 – 219.

KUŠNÍR, P. (1972). O určovaní gramatického rodu a skloňovacieho typu pomnožných substantív. In: *Slovenský jazyk a literatúra v škole* č. 18, s. 206 – 208.

MIKO, F. (1962). *Rod, číslo a pád podstatných mien*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 256 s.

ПЛІШКОВА, А. – ЯБУР, В. – КОПОРОВА, К. (2019). *Русинський язык. Комплексний опис языковой системи в контексті кодифікації*. Пряшів: Видавельство Пряшівської універсіты. ISBN 978-80-555-2243-2, 476 с.

ПЛІШКОВА, А. – ЯБУР, В. – КОПОРОВА, К. (2019). *Правила русинського правопису з орфографічним і граматічним словником*. Пряшів: Видавельство Пряшівської універсіты. ISBN 978-80-555-2323-1, 544 с.

ЯБУР, В. – КОПОРОВА, К. – ПЛІШКОВА, А. (2016). *Морфологія і словотворіння русинського языка. Высокошкольський учебник*. Пряшів: Пряшівска універсіта – Центр языків і культур народностных меншын – Інштітут русинського языка і культуры. ISBN 978-80-555-1691-2, 187 с.

ПОЗНАЧКЫ

1 В ортогр. словику мають таксамо, як ай остатні спомянуты позначку: пл. тант.

2 В ортографічнім словнику мають форму сінгулару і є коло них позначка: звыч. мн./звыч. пл.

3 В ортографічнім словнику мають форму сінгулару і є коло них позначка: звыч. мн./звыч. пл.

4 Назвы сел ай з насліднов граматічнов інформацієв, в котрых жыють, або в минулости жыли Русины суть уведжени в алфавітнім порядку на концю словника. Наряджінєм влады СР з року 1999 був выданий новый (актуальный) список сел, в котрых жыє мінімално 20 % жытелів СР, якы належать к народностным меншынам. Тото наряджіня было доповнене наряджінєм влады СР ч. 534/2011 36. з. о означіню сел в языках народностных меншын (новелізація платить од 1. 1. 2012).

5 HRIŽ, R. (2009). Z histórie a súčasnosti obce Nižná Jedľová (1559 – 2009). Svidník: Tlačiareň Svidnícka s. r. o. ISBN 978-80-89392-03-2.

6 Хотарны назвы в селі Пчолине, окр. Снина.

7 Хотарны назвы в селах окр. Стара Любовня.

- 8 БОДНАР, І. (2021). Стары руцаньскы пригоды/Staré příběhy z Ruského. Пряшів: ОЗ Кольсочка – Kolíska.
- 9 MIKO, F. (1962). Rod , číslo a rád podstatných mien. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 256 s., s. 74.
- 10 ПЛІШКОВА, А. – КОПОРОВА, К. – ЯБУР, В. (2019). Русинський язык. Комплексний опис языковой системи в контексті кодифікації. Пряшів: Видавельство Пряшівської універзیتی, 476 с., ISBN 978 – 80 – 555 – 2243 – 2, с. 137.
- 11 Ту нам хыбить взоровый назывник твердой группы із закончінём на -и, напр.: груди.
- 12 В коментарю ід єднотливим падам в першій деклінації мож было закомпоновати позначку, же в генітиві плуралу у назывників, де є збіг двох консонантів прибывать вставне -о- (-ё-), -е- напр.: лавка - лавок, кулька - кулёк, сестра - сестер...
- 13 Назывник штынці (одпад при поротю піря) є кваліфікований як громадний назывник, котрый не має форму сінгулару (позначка в ортограф. словнику – гром., с. 511).
- 14 В русиньскім языку живы назывники мужского бі-

ологічного роду (лем особы, не платить то про звірята) мають в номінатіві плуралу закончіня -ове/-ёве, зато сьме зволили ай приклады (взоры) нежывого назывника твердого закончіня – дуб і взор звіряти мягкого закончіня – кінь.

15 Близше о алтернації о>і позерай: КОПОРОВА, К. (2018). К вопросу алтернацій і повноголося в русиньскім языку на Словакії/К вопросу алтернацій і повноголося в русиньскім языку на Словакії/К voprosu alternacij i povnoholosia v rusyňskim normativnim jazyku na Slovákiji. In: 20 rokov vysokoškolskej rusynistiky na Slovákiji : zbornyk referativ z medžinarodnoj naučnoj konferenciji. / Kvetoslava Koporová, Jozef Sipko, Peter Káša. - Prešov : Ústav rusínskeho jazyka a kultúry, 2018, с. 122-138.

16 Вынятком із правила алтернації в запертім складі є село Ганіговці, де жытелі села не высловлюють назву села із вокалом -і-. Дві села із списку (Светліці і Гостовіці) до группы з флексієв -(ц)ї з алтернацієв в запертім складі не належать (бо склад з вокалом -і- не є в даных припадах запертый консонантом -в-), зато ай форма генітиву має нулову флексію: до Светлиць, до Гостовиць.

Проф. Др. Павел Роберт МАГОЧІЙ, Торонтська універзита, Канада

Од народжіня науковця-лінгвісты **ВАСИЛЯ ЛАТТЫ** прошло 100 років

Василь Латта (Vasil' Latta) нар. 29 . 12. 1921 у селі Пчолине, в бывшій Чехословакії, теперь на території Словакії, умер 27. 6. 1965 у Братіславі, в бывшій Чехословакії, теперь на території Словакії. Быв педагогом і языкознателём на Словакії.

Здобывати освіту зачав В. Латта у гімназії в Мукачові (до 1938 р.) і продовжовав у Російській гімназії в Празі (1939 – 1942), Політехнічнім інштитуті у Відні (1942 – 1944) і на Ленінградській державній універзиті (1948 – 1952). Скончів аспірантуру при Універзиті Я. А. Коменьского у Братіславі (кандідат наук, 1957), де учів російський і український язык (1954 – 1965); доцент, 1963). В. Латта був **одборником з фонології русиньских діалектів выходной Словакії. Найвекшу славу му приніс діалектний атлас (392 карт великого розміру), котрый выкликав значный інтерес меджі словацькыма і українськыма языкознателыма іщі перед тым , як робота была опублікована**

під назвов „**Атлас українських говорів Східної Словаччини**“ (1991) по многих роках од смерти науковця. (Позн. ред.: ішло о атлас русиньских діалектів, але тогды їх мож было назвать лем – українськыма).

Література: Зузана Гандель і ін., „Наукова спадщина Василя Латты і дослідження говорів карпатського мовного ареалу: збірник матеріалів“, in: *Наукові записки КСУТ*, № 18 (Пряшів, 1993).

Здрой: „Енциклопедія історії та культури карпатських русинів“ зоставителів П. Р. Магочія і І. Попа, Ужгород: Видавництво В. Падыка, 2010, с. 393, переклад із українського языка: А. З.

Мгр. Михал ПАВЛІЧ, ПгД., Інститут русинського языка і культури Центра языків і культур народностных меншын Пряшівской універзیتی в Пряшові, Словакія

ДУХОВНА ПОЕЗІЯ ЛЮДМІЛЫ ШАНДАЛОВОЙ (1) (Дакілько позначок ку зборнику Напю ся водічки.)

Abstract: In our article, we deal with the collection of spiritual poetry by Ľudmila Šandalová, entitled I'll Drink Water (Напю ся водічки), which the author herself described as „little prayers“. In this paper, we analyze the collection as a whole from the perspective of the four dimensions of prayer (quantity, style, purpose and target), with which we want to characterize the lyrical subject present in the verses as well as the author's approach to the given genre.

Вступ

Перед пару роками бы было можлие аргументовати, же сучасна русинська література на Словакії є лем доменов (най)старшой писательской генерації. Маєме на думці главні авторів, котры были активны уж перед веце як тридцять роками і дале в наступнім періоді третёго русинського оброджіня. Авторів, котрых мож покладати за скушених і освідчених класіків сучасной русинської літературы як напр. Марія Мальцовска, Штефан Сухый ці Миколай Ксеняк. Період третёго русинського народного оброджіня є про теперішню русинську історію і культуру визначный в тім, же в духу значіня слова ренесанція обновив і в конечнім дослідку дав русинській літературі надій на далшу екзистенцію і самостатный розвой.

Час але іде неупросні дале, спомеджі спомянутой троїці авторів уж жыє лем єден, і може ся натискати вопрос, што пак? Де дале і на чїїх плечох ся понесуть крочаї русинської літературы, кедь ту раз старша генерація не буде? Якы авторы будуть глядати новы можности ей екзистенції? Кедь бы сьме мали „палцём вказати“ на дакілько особ в сучасній русинській літературі, сьме сі істы, же меджі нима бы было і мено Людмілы Шандаловой.

Людміла Шандалова

Шандаловой першым поетічным твором по русиньскы був стих *Карпаты, Карпаты...*, і хоць векшына Шандаловой творчости ся експліцитні не заоберать русиньскыма реаліями ці тематіков народной ідентіты¹ (найвеце то платить про біографічний *Червений берег*²), но єднозначні можеме повісти, же авторка пише літературу про Русинів і на їх хосен, што мож повісти главні на закладі ей драматічной творчости.

Авторка на себе упрямила векшу позорность в році 2013 выданём зборника вершованок про діти з назвов *Подьте діти, што вам повім*³, на котру о пару років надвязала зборником *Ани бы сьте не вірили*⁴. Книжки суть характерны темов домашніх і екзотічных звірят, простыма рітмі-

зованыма вершами і высокыма пожадавками на языкову уровень ці естетічну сторінку – од кваліты папіря аж по вкусны мінімалістічны ілюстрації.

Авторка розуміє в сучасній русинській реаліті і найважнішій вызві пережытя Русинів на Словакії – едукації. То ся рефлектує і в тім, же авторчины публікації суть выданы двойграфічні, в азбуці і латиніці, што спрístupнює ей літературу про шыршый округ чітателів, як бы была написана лем в азбуці. За далше поверджіня того речіня поважуєме тыж другу часть творчости – сценарі

театралных гер написаных про діти і молодеж (*Wi-фінтена принцезна*⁵, *Юрко а поклад*⁶, *Чудесна лавочка*⁷, *Дівчатко і жебрак*⁸, *Приповідка з ліса*⁹), котры были інсценованы і презентованы в школьских представлїнях Основной умелецькой школы у Свіднику ці на Русиньскім фестивалі в тім самім місті. Авторка є в области русиньской літературы активна тыж як директорка обчаньского здружїня *тота агентура*¹⁰, котрого цілём є підпоровати русиньску народностну меншыну.

По веце як десятѣх роках творчости Людмілы Шандаловой мож повісти, же авторка ся в русиньській літературі выпрофіловала як творця літературы про діти і молодых, і як писателька, котра не оставать лем в комфорті знамого жанру ці способу писаня. Шандалова пише поезію, прозу і драму, а і хоць оставать вірна літературі про діти і молодых, снажить ся розвивати і не стагновати. То підтверджує і ей найновша видана книжка – зборник духовной поезії *Напю ся водічки*¹¹.

Духовна поезія в сучасній русиньській поезії

Духовна поезія не є в сучасній русиньській літературі вынятковим жанром, мож доконця повісти, же релігійну тематіку мож найти в творчости веце русиньских писателїв, што рефлектує велику важность духовного жывота і віровызнання про Русинів. За вшытких треба спомянути главні поета Мілана Гаїя, котрого творчость з векшой части мож зарядити к духовній поезії (напр. зборники поезії *Молитва Русина*¹² ці *З нами Бог*¹³). Гаїєва творчость є присвячена дорослым читателям і він ся венує релігійным темам – визнання віры к Богу, свідомости, согрїшіню і покаянню ся, смертелности тіла і несмертелности души а под.¹⁴ Напроти тому, Шандаловой духовна поезія в зборнику *Напю ся водічки* ся пригварять дїтському читателєви. Тота часть творчости Людмілы Шандаловой мать початки в православнім молодежнім часописі Істина, де ей раз до місяця выходжають стишки про діти з набоженьсков тематіков, котры сама авторка назвала „малыма молитвами”¹⁵

Молитва

Выходжаючи з авторчиного означїня жанру – молитвы – спробуєме Шандаловой зборник інтерпретовати з той позіції. Молитва є в рамках літературной науки означована як лірічний жанер, орігінално орална лірика к релігійным обрядам, котра выражать подякованя і просьбы віруючих. Мать медітатівный і дідактічний характер.¹⁶ Спомеджі розлічных молитв можеме спомянути главні *Pater noster (Отче наш)*. В жанрі авторьской ліріки быв в контексті темы духовной поезії про діти знамый і оцінёваний

• Успішна русиньска писателька Людміла Шандалова із Свідника, котра є авторков публікації *Напю ся водічки*.

словацькый поет Мілан Руфус і ёго *Modlitbičky*¹⁷ ці *Nové modlitbičky*¹⁸.

В общім змыслі є молитва комунікацієв адресованов Богу (або Богім), хоць много людей через молитву комунікує із усобшыма мілованыма особами ці їх душами. Молитва є все інтеракчна і малоколи чисто внутрішня активіта індивідуала.¹⁹ „*Є то здрой сполоченьской солідарности і конфлікту, індивідуальный і колектівный рїтуал, котрый вытварать продовжуючу сімболічну інтеракцію з божсков рїшов, механїзм, котрый зміцнює віру в надприродне.*”²⁰ Молити ся мож індивідуалні або і в групі людей (найчастіше в церькви).

При штудію научной літературы о молитві сьме натрафилі на інтересный текст науковців Пола Фреса а Роріго Джовнса²¹, котры на закладі соціологічного выскуму молитв задефіновали із соціологічного погляду штири дімензії молитвы:

„1. **квантіта** або множество **молитвы**, котра ей довжкы, фреквенції і конзістенції молїня;

2. **штїл молитвы**, котрый дає інформацію о тім, до якої міры конкретны правила ведуть чоловіка в молитві;

3. **учел молитвы**, то значить то, што ся практикуючій снажить досягнути молитвов;

4. **ціль** або адресат **молитвы**, котрый означає надприродного партнера в молитві (напр. Бог, конкретный святый або і абстрактна годнота).”²²

В праксі то значить, же зажиток з молитвы людей ся одлишує на закладі того, ці ся молить куртше і менше часто, або довше і частіше, тыж ці є молитва звязана певныма правилами, котры треба дотримлєвати і не мож їх порушити, або ці є штїл молїня волнішый, слободнішый. *Учел* молитвы (котрый є веце важный як квантіта молитвы) гварить о тім, чом індивідуал вступає до молитвы (о што просить – петїчна молитва, по-

жадуюча молитва або непетічна – медітація, кон-верзація з Богом) і што од нёй очекує. О тим, ці є замірянний на внутрішній світ індивідуала (тугу по зміні налады або перспектывы) або на вонкашню реаліту (молиме ся о змїну во вонкашнім світї). А наконєць, ці є *адресат* молитвы абстрактный і непрямый, або шпецїфічний і актывный (то значїть, ці є то сотворїня, котре переживать емоції і їх выядрює).²³

Квантіта молитвы гварить о притомности звыву і рутїны, *штїл* назначує, ці сполоченьскы гранїці і гранїці групы суть вольны або стрїктны (што є легїтімнов молитвов а што нї, волнїшый штїл молїня уможнює чоловіку комуїковати з божсков ентїтов способом, який покладать за справный і вгодный), *учел* молитвы ся односить ку вірі індивідуала а зіщує, до якої міры надприродны обчекованя напярмують ёго справованя і вытваряють світоназор. А наконєць – цїль або *адресат* молитвы гварить о привязаности²⁴ комуїкуючого к адресатови молитвы, о емоціоналнім і соціалнім ставї віруючого. Авторы конштатують, же „молитвенна скушеность ілуструє як приїманы практикы і сімболы мїняють емоціоналны ставы, моралны перцепції, а сполоченьскы ідентїты продукують розлічны способы віджїня світа і екзїстенції в нїм.”²⁵

Хоць іде о соціологічний погляд, думаєме собі, же є принайменшїм натїлько інтересный, абы сьме го поужыли як істый навод на аналізу літературного жанру молитвы і характерїзованя творчости Людмілы Шандаловой в зборнику *Напю ся водїчки*.

Духовна поезія Людмілы Шандаловой

Во векшыні стихів ся находить дїтський лірічний субект, котрый не є віково ани інакше близше шпецїфікований, але адресованя молодшому дїтському віку ся потверджує в темах вершів, главні в їх языку (авторка много раз поужывать здрїбненны назвы) і в цїлковій наладі повказуючїй на невинну радость дїтвака із світа навколо нёго. Подобный приступ авторка заховала і при вершах присвяченых найвекшым церьковным святам. Верш „*Ісуску з небочка / я ся так радую!*” (с. 24) є выядрїнем чїстой, нічим нескаженої дїтиньской радостї. В меншїй кількостї припадів (в поєдных вершах) іде о члена родины ведучого дїтину ку вірі (стих *До церькви: „Подь, Божа дїтынко, / лем ступай фрышнїше / бо уж ся серденько / на дзвонї колыше”,* с. 18).

Кедь будеме выходжати з дефініції молитвы як комуїкації з божсков ентїтов, в книжці Людмілы Шандаловой *Напю ся водїчки* ся находить много стихів, котры представляють бісїду дїтського лірічного субекту з адресатом – ці є то

Бог (або обертаня ся на нёго) або іншый репрезентант божских ідеалів, напр. конкретный хрістіянський святыи (Ісус Хрістос, Марія – мати Божа, святыи Миколай) або ближе нешпецїфікований ангел. Во верші *Нянїчку в небї* ся дїтський лірічний субект пригваряють Ісусови Хрістови тыж як ку свому вітцєви (в значїню отець вшыткых людєй): „*Нянїчку в небї / я твоя дїтина / вію днесь Тебї / віночок без терня.*” (с. 14).

(Закончіня в далшїм чїслї.)

ЛІТЕРАТУРА

- ANONYM. (2021). *Attachment theory*. [цит. 2021-12-27]. Доступне з: <https://en.wikipedia.org/wiki/Attachment_theory>
- FROESE, P. — JONES, R. (2021). The Sociology of Prayer: Dimensions and Mechanisms [online]. In: *Social Sciences 10: 15*. Dostupné na: <<https://doi.org/10.3390/socsci10010015>>
- PETERKA, J. (2007). *Teorie literatury pro učitele*. Jíloviště: Mercury Music & Entertainment s.r.o., ISBN 978-80-239-9284-7, 346 s.
- RÚFUS, M. (2014). *Modlitbičky*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá, ISBN 978-80-10026-01-2, 72 s.
- RÚFUS, M. (2019). *Nové modlitbičky*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá, ISBN 978-80-06006-08-0, 94 s.
- SLIVKOVÁ, I. (2021). K dvom básnickým zbierkam Eleny Chomovej-Hriňovej. In: Копопова, К. (ed.). *Studium Carpatho-Ruthenorum 2021. Štúdie z karpatorusínistiky 13*. Prešovská univerzita v Prešove – Centrum jazykov a kultúr národnostných menšín, Ústav rusínskeho jazyka a kultúry, ISBN 978-80-555-2863-2, s. 21-29.
- ГАЙ, М. (2012). *Молитва Русина*. Пряшів: Академія русиньской культуры в СР, ISBN 978-80-89441-24-2, 104 с.
- ГАЙ, М. (2019). *З нами Бог*. Пряшів: Академія русиньской культуры в СР, ISBN 978-80-89798-17-9, 96 с.
- КОПОРОВА, К. (2019). *Людміла Шандалова*. Доступне з: <<http://rusynlit.sk/index.php/2019/05/31/1088/>>
- ПАВЛІЧ, М. (2019). Мілан Гай. In: Гай, М. *З нами Бог*. Пряшів: Академія русиньской культуры в СР, ISBN 978-80-89798-17-9, 96 с.
- ШАНДАЛОВА, Л. (2013). *Подьте діти, што вам повім*. Свідник: тота агентура, ISBN 978-80-971504-7-1, 64 с.
- ШАНДАЛОВА, Л. (2014). *Приповідка з ліса*. Свідник: тота агентура.
- ШАНДАЛОВА, Л. (2015). *Wi-фінтена принцезна*. Свідник: тота агентура, ISBN 978-80-972058-0-5, 51 с.
- ШАНДАЛОВА, Л. (2016а). *Дівчатко і жєбрак*. Свідник: тота агентура.
- ШАНДАЛОВА, Л. (2016б). *Червеньый берег*. Бырно: тота агентура, ISBN 978-80-972058-1-2, 248 с.
- ШАНДАЛОВА, Л. (2018а). *Ани бы сьте не вірили*. Свідник: тота агентура, ISBN 978-80-972058-4-3, 64 с.
- ШАНДАЛОВА, Л. (2018б). *Чудесна лавочка*. Свідник: тота агентура, ISBN 978-80-972058-6-7, 64 с.
- ШАНДАЛОВА, Л. (2018в). *Юрко а поклад*. Свідник: тота агентура, ISBN 978-80-972058-5-0, 60 с.
- ШАНДАЛОВА, Л. (2020). *Напю ся водїчки*. Свідник: тота агентура, ISBN 978-80-972058-7-4, 80 с.

ПОЗНАЧКЫ

- 1 В рамках той темы хочеме спомянути конштатованя Мгр. Іваны Сливковой, ПгД. зо статї о творчости Елены Хомовой-Грінєвой: „Viacero vrstiev znakov rusínskeho kultúrneho areálu reflektuje jednotlivé obdobia konštituovania minority, pričom tento proces, ako sa zdá aj na základe ukážok z tvorby Eleny Chomovej-Hriňovej, stále neukončený а aj v 21. storočí pretrváva в hlboko spoločensky zakorenєných predstavách о potrebe apelu на sebaidentifikáciu а uvedomenie si vlastnej kultúrnej identity, ktorá je súborom tradičných rusínskych hodnôt.” SLIVKOVÁ, I. (2021). K dvom bás-

nickým zbierkam Eleny Chomovej-Hriňovej. In: Копорова, К. (ed.). Studium Carpatho-Ruthenorum 2021. Štúdie z karpatorusínistiky 13. Prešovská univerzita v Prešove – Centrum jazykov a kultúr národnostných menšín, Ústav rusínskeho jazyka a kultúry, s. 28.

2 ШАНДАЛОВА, Л. (20166). Червений берег. Бырно: тота агентура, ISBN 978-80-972058-1-2, 248 с.

3 ШАНДАЛОВА, Л. (2013). Подъте діти, што вам повім. Свідник: тота агентура, ISBN 978-80-971504-7-1, 64 с.

4 ШАНДАЛОВА, Л. (2018а). Ани бы съте не вірили. Свідник: тота агентура, ISBN 978-80-972058-4-3, 64 с.

5 ШАНДАЛОВА, Л. (2015). Wi-фінтена принцезна. Свідник: тота агентура, ISBN 978-80-972058-0-5, 51 с.

6 ШАНДАЛОВА, Л. (2018в). Юрко а поклад. Свідник: тота агентура, ISBN 978-80-972058-5-0, 60 с.

7 ШАНДАЛОВА, Л. (20186). Чудесна лавочка. Свідник: тота агентура, ISBN 978-80-972058-6-7, 64 с.

8 ШАНДАЛОВА, Л. (2016а). Дівчатко і жебрак. Свідник: тота агентура.

9 ШАНДАЛОВА, Л. (2014). Приповідка з ліса. Свідник: тота агентура.

10 Интернетова сторінка обчаньского здружіня тота агентура е: <https://tota.sk/>

11 ШАНДАЛОВА, Л. (2020). Напю ся водічкы. Свідник: тота агентура, ISBN 978-80-972058-7-4, 80 с.

12 ГАЙ, М. (2012). Молитва Русина. Пряшів: Академія русиньской культуры в СР, ISBN 978-80-89441-24-2, 104 с.

13 ГАЙ, М. (2019). З нами Бог. Пряшів: Академія русиньской культуры в СР, ISBN 978-80-89798-17-9, 96 с.

14 ПАВЛИЧ, М. (2019). Мілан Гай. In: Гай, М. З нами Бог. Пряшів: Академія русиньской культуры в СР, ISBN 978-80-89798-17-9, с. 96.

15 КОПОРОВА, К. (2019). Людміла Шандалова. Доступне з: <<http://rusynlit.sk/index.php/2019/05/31/1088/>>

16 PETERKA, J. (2007). Teorie literatury pro učitele. Jiloviště: Mercury Music & Entertainment s.r.o., ISBN 978-80-239-9284-7, s. 252.

17 RÚFUS, M. (2014). Modlitbičky. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá, ISBN 9788010026012, 72 s.

18 RÚFUS, M. (2019). Nové modlitbičky. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá, ISBN 9788006006080, 94 s.

19 FROESE, P. — JONES, R. (2021). The Sociology of Prayer: Dimensions and Mechanisms [online]. In: Social Sciences 10: 15, s. 3. Dostupné na: <<https://doi.org/10.3390/socsci10010015>>

20 Тамже.

21 Тамже.

22 Тамже, с. 1.

23 Тамже, с. 4.

24 Выходжаючи з теорії привязаности, теорії психіатра і психоаналітика Джона Бовлбі о одношінях меджі людми. Anonym, 2021. Attachment theory. [ціт. 2021-12-27]. Доступне з: <https://en.wikipedia.org/wiki/Attachment_theory>

25 FROESE, P. — JONES, R. (2021). The Sociology of Prayer: Dimensions and Mechanisms [online]. In: Social Sciences 10: 15, s. 2. Dostupné na: <<https://doi.org/10.3390/socsci10010015>>

Ústav rusínskeho jazyka a kultúry
Prešovskej univerzity v Prešove

vás pozýva na

12. júna – 2. júla

**STUDIUM
CARPATHO-RUTHENORUM**

11. ročník Medzinárodnej letnej školy
rusínskeho jazyka a kultúry **2022**

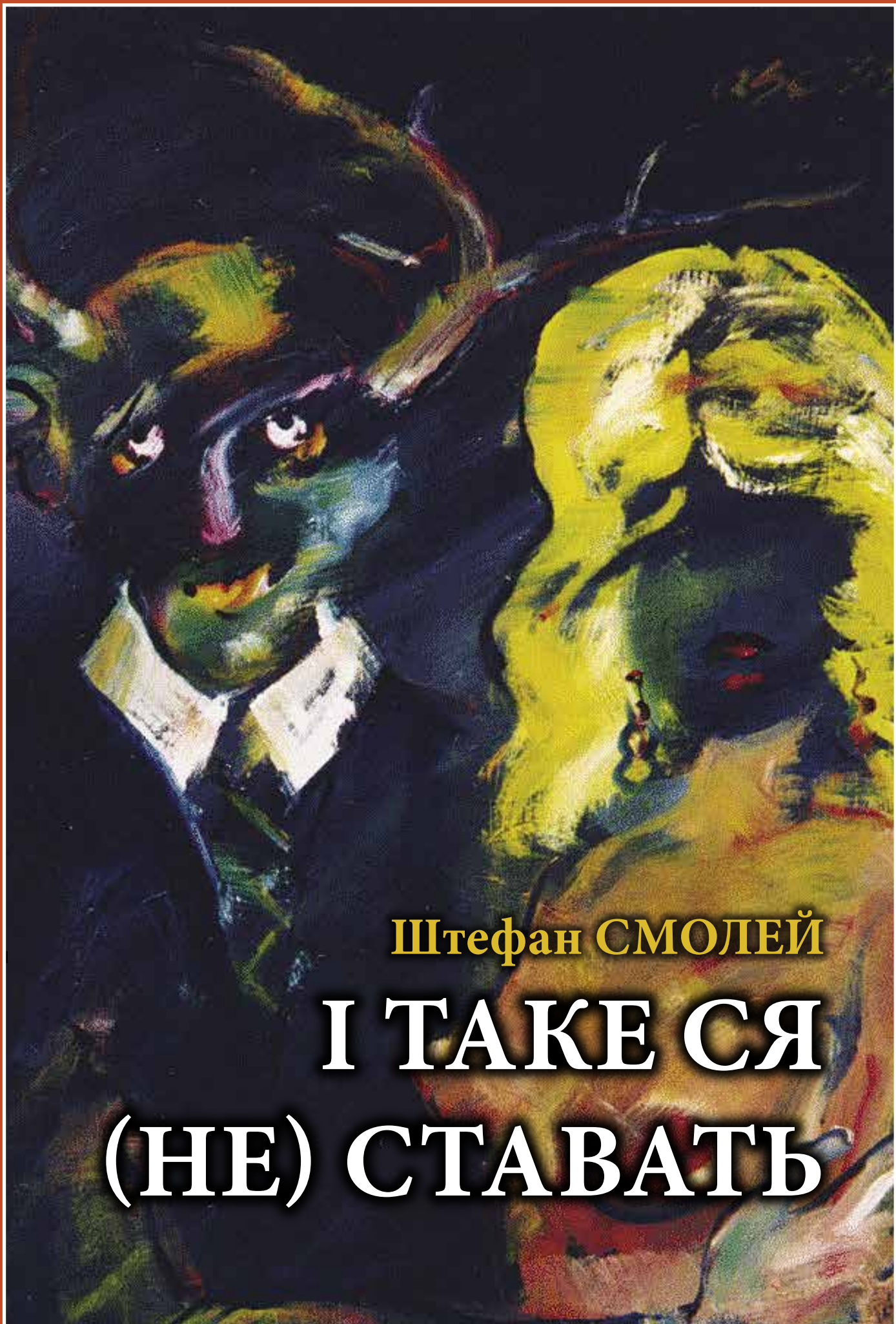
<http://www.unipo.sk/cjknm/hlavne-sekcie/urjk/ls/2022/>

РУСИН Одборный і літературный часопис выдавать Академія русиньской культуры в СР (6х гоцне, náklad 1100 ks, IČO: 17079748). Предплатне 12 евр. Адреса редакції: Академія русиньской культуры в СР, Duchnovičovo nám. 1, 080 01 Prešov, SR. Телефон: 0917 171 912. Шефредактор: Мгр. Александер Зогуляк, языковий редактор: ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД., редактор: Мгр. Михал Павліч, ПгД. Регістрацны числа: ISSN 1339-5483, EV 328/08, МІС 49 589. Адреса на интернеті: www.rusynacademy.sk, e-mail: zozulakpo@gmail.com. Выдане 2. фебруара 2021 р.

**KULT
MINOR**

FOND NA PODPORU KULTÚRY NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN
Realizované z finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín

Штефан СМОЛЕЙ

**І ТАКЕ СЯ
(НЕ) СТАВАТЬ**

Меланія
ГЕРМАНОВА

ЖЫВОТ - ТО ТЕАТЕР

